

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

1923-1938 ATATÜRK DÖNEMİ BALKAN POLİTİKASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ORHAN ELHAN

GAZİANTEP
OCAK 2012

GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ TARİH ABD 2012

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ORHAN ELHAN

T.C.
GAZIANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

1923-1938 ATATÜRK DÖNEMİ BALKAN POLİTİKASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ORHAN ELHAN

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Yaşar BÜYÜKOĞLU

GAZIANTEP
OCAK 2012

T.C.
UNIVERSITY OF GAZİANTEP
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF HISTORY

THE BALKAN POLICY DURING THE ATATÜRK ERA
(1923 – 1938)

MASTER'S OF ART THESIS

ORHAN ELHAN

Supervisor: Assist. Prof. Yaşar BÜYÜKOĞLU

GAZİANTEP
JANUARY 2012

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

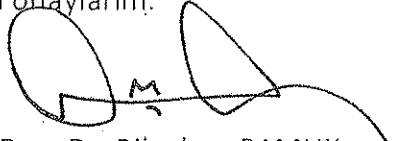
1923-1938 Atatürk Dönemi Balkan Politikası

ORHAN ELHAN

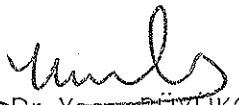
Tez Savunma Tarihi:
Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Yrd. Doç. Dr. Ahmet AĞIR
SBE MÜDÜRÜ

Bu Tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları sağladığını onaylıyorum.

Doç. Dr. Bilgehan PAMUK
Enstitü ABD başkanı

Bu tez tarafımda (tarafımızca) okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. Yaşar BÜYÜKOĞLU
Tez Danışmanı

Bu tez tarafımda (tarafımızca) okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri üyeleri:

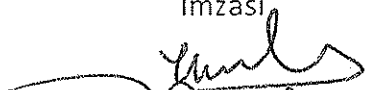
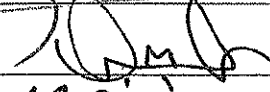
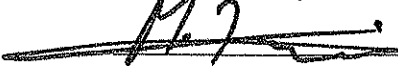
(Unvanı, Adı ve SOYADI)

Yrd. Doç. Dr. Yaşar BÜYÜKOĞLU

Doç. Dr. Bilgehan PAMUK

Prof. Dr. Mesut İDRİZ

İmzası

ÖZET

1923-1938 ATATÜRK DÖNEMİ BALKAN POLİTİKASI

ELHAN, Orhan

Yüksek Lisans Tezi, Tarih ABD

Tez Danışmanı: Yrd. Doc. Dr. Yaşar BÜYÜKOĞLU

Ocak 2012, 77 sayfa

Bir ülkenin dış politikasını belirleyen temel unsurlar; dünya siyasetindeki yeri diğer ülkelerle işbirliği, barışın korunması, askeri kaygılar, kamuoyu, dış politikayı yönlendiren kişi ve kurumların konumu ve görüşleri ile karşılıklı menfaatleridir. Avrupa ile Asya arasında bir köprü görevi üstlenerek stratejik bir özelliğe sahip olan Balkanlar ve Türkiye'nin batılı devletlere açılan kapısı olan Balkan Devletleri ile siyasi ilişkiler çalışmamızın amacını taşımaktadır. Balkan ülkesi sıfatı ile Türkiye, Balkan ülkeleri ile ikili ilişkilerine büyük önem atfetmekte ve bölge ülkelerinin tümü ile iyi ilişkiler sürdürmektedir. İkili ilişkilerimiz bağımsızlık, egemenlik ve toprak bütünlüğüne karşılıklı saygı ve iç işlerimize karışmama prensibi üzerine kurulmuştur. 1789 Fransız İhtilali'nin doğurduğu milliyetçilik akımı balkanlarda ulusal bağımsızlık hareketlerini tetiklemiştir. Osmanlı Devleti'nin son zamanlarına rastlayan bu yıllar aynı zamanda Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin temellerinin atıldığı dönem olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti Kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün gerçekçi politika anlayışı, genç devletin dış politikasını ulusal çıkarlar, güvenlik ve barışın korunması üzerine kurdu. Bu bağlamda önce Balkan Devletleri ile arasındaki sorunları çözen Türkiye, daha sonra ikili antlaşmalarla ilişkilerini güçlendirdi. Bu diplomasisi ile Türkiye, Atatürk döneminde Balkan Devletleri arasında saygın bir yer kazandı.

Anahtar Kelimeler: Atatürk, Türk Dış Politikası, Balkanlar, Balkan Paktı

ABSTRACT**THE BALKAN POLICY DURING THE ATATÜRK ERA (1923-1938)**

ELHAN, Orhan

M. A. Thesis, Department of History Teaching

January 2012, 77 pages

The basic elements that determine a country's foreign policy are the country's importance in world politics, its cooperation with other countries, the maintenance of peace, military concerns, public opinion and mutual interests of its with location and opinions of individuals and institutions that lead to foreign policy. Balkans that serve as a bridge between Europe and Asia and have the properties of a strategic, and Turkey's political relations with Balkan states, move to the purpose of our study. Turkey that is Balkan country gives importance to bilateral relations with Balkan countries and maintains good relations with all countries in the region. Our bilateral relations are based on the independence, sovereignty, mutual respect for territorial integrity and principle of non-interference in internal affairs. Nationalist movement inspired by the French Revolution in 1789 has mobilized national independence movements in the Balkans. These years also coincided with the last times of Ottoman Empire, have been period that Turkish Republic has been established. M. Kemal Atatürk who is founder of Turkey, an understanding of his realistic policy, has founded the young state's foreign policy upon the maintenance of national interests, security and peace. According to this, Turkey that has solved the problem with the Balkan States, and has strengthened its own affairs through bilateral agreements. Turkey in this diplomacy, has won a prestigious place among the Balkan States, at the time of Atatürk.

Key Words: Atatürk, Turkish Foreign Policy, Balkans, Balkan Pact

ÖN SÖZ

Balkanlar Türkiye'nin tarihi ve kültürel bakımından ilişkilerinin yoğun olduğu bir bölgedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin içte ve dışta sürdürdüğü barışçıl politikalar Balkan coğrafyasına yeni bir soluklanma fırsatı vermiştir. Balkanlar, Türkiye'nin Avrupa'ya açılan kapısı olduğu için, bu bölgeye ayrı bir önem vermiştir. Mustafa Kemal Atatürk'ün "Yurtta Sulh Cihanda Sulh" anlayışı bugünkü barış ortamının kurulmasında büyük öneme sahiptir.

Tezimiz beş bölümden oluşmaktadır. Tezimizin asıl konuları ikinci, üçüncü ve dördüncü bölümde yer almaktadır. İkinci bölümde Türkiye'nin dış politikasının esaslarını belirleyen Atatürk'ün dış politika görüş ve ilkeleri ile Balkanlar hakkında genel bir bilgi verilmiştir.

Üçüncü bölümde ise; tezimizin ana konusunu oluşturan Türkiye'nin 1923 – 1938 yılları arasında Balkan ülkeleri ile olan siyasi ilişkiler ele alınmıştır. Bu bölümde ikili siyasi ilişkiler incelenirken her devletle ilgili Osmanlı döneminin son zamanlarında bağımsızlıklarını kazanana dek geçen süre ele alınıp, daha sonra Cumhuriyet dönemi ilişkilerine değinilmiştir.

Dördüncü bölümde ise; Türkiye'nin fikir öncülüğünü yaptığı ve Balkan Devletleri arasında işbirliğini ön gören Balkan Paketi ele alınmıştır. Balkan Paketi'nin kuruluş süreci, yapılan konferanslar, Paktin oluşumu ve dağılışı hakkında bilgi verilmiştir.

Böyle bir geniş konuda beni tez hazırlamaya yönlendiren ve cesaretlendiren tez danışmanım Sayın, Yrd. Doç. Dr. Yaşar Büyükoğlu'na, Ankara'daki çalışmalarında bana yardımcı olan değerli hocalarım Sayın, Doç. Dr. Nuri Yavuz, Prof. Dr. Mehmet Şahingöz, Araş. Gör. Bahattin Demirtaş'a ve arkadaşım Hakan Arslan'a, tezin bilgisayara geçirilmesinde gösterdiği sabırdan dolayı arkadaşım Mustafa Nazifşan'a ve tezin abstract ve İngilizce kısımlarının yazımında bana yardımcı ve destek olan sevgili kardeşim Mustafa Elhan'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	İV
1.BİRİNCİ BÖLÜM.....	1
GİRİŞ.....	1
1.1. GİRİŞ.....	1
2.İKİNCİ BÖLÜM.....	4
ATATÜRK'ÜN DIŞ POLİTİKA İLKELERİ.....	4
2.1. ATATÜRK'ÜN DIŞ POLİTİKA İLKELERİ.....	4
2.2. BALKANLAR VE STRATEJİK ÖNEMİ.....	6
3.ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	8
1923-1938 ARASI DÖNEMDE TÜRKİYE'NİN BALKAN POLİTİKASI.....	8
3.1. TÜRKİYE- YUNANİSTAN İLİŞKİLERİ.....	8
3.2. 1923-1930 YILLARI ARASINDA TÜRK-YUNAN İLİŞKİLERİ	11
3.2.1. Lozan Barış Antlaşması Çevresinde Gelişen İlişkiler(1923-1930).....	11
3.2.2. Nüfus Mübadelesi Sorunu.....	12
3.2.3. Nüfus Mübadelesi Alt Komisyonunun Oluşturulması.....	12
3.2.4. Patrikhane Sorunu.....	17
3.3. TÜRKİYE - YUNANİSTAN (DOSTLUK DÖNEMİ İLİŞKİLERİ) (1930-1938).....	19
3.4. TÜRKİYE- BULGARİSTAN İLİŞKİLERİ.....	23
3.4.1. Siyasi İlişkiler(1923-1938).....	25

3.5. TÜRKİYE – ARNAVUTLUK İLİŞKİLERİ.....	30
3.5.1. Siyasi İlişkiler (1923-1938).....	31
3.5.2. Türkiye-Arnavutluk Dostluk Antlaşması.....	32
3.5.3. Türkiye-Arnavutluk İkamet Sözleşmesi.....	33
3.5.4. Türkiye- Arnavutluk Tabiiyyet İtilafnamesi.....	33
3.6. TÜRKİYE-YUGOSLAVYA İLİŞKİLERİ.....	36
3.6.1. Siyasi İlişkiler(1923-1931).....	36
3.7. TÜRKİYE-ROMANYA İLİŞKİLERİ.....	40
3.7.1. Siyasi İlişkiler (1923-1938).....	40
4. DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	44
TÜRKİYENİN BALKAN POLİTİKASINDA BALKAN PAKTI.....	44
4.1. BALKAN PAKTI'NIN OLUŞUMU.....	44
4.2. I.BALKAN KONFERANSI.....	45
4.3. II. BALKAN KONFERANSI.....	47
4.4. III. BALKAN KONFERANSI.....	48
4.5. IV BALKAN KONFERANSI.....	49
4.6. BALKAN PAKTI.....	50
4.7. BALKAN PAKTI'NIN SONA ERMESİ.....	54
5. BEŞİNCİ BÖLÜM.....	56
BULGULAR VE TARTIŞMA.....	56
5.1.BULGULAR VE TARTIŞMA.....	56
SONUÇ.....	58
KAYNAKLAR.....	61
EKLER.....	66
ÖZGEÇMİŞ.....	77

KISALTMALAR

AAM	:Atatürk Araştırma Merkezi
a.g.e.	:Adı geçen eser
a.g.m.	:Adı geçen makale
ASAM	:Avrasya Stratejik Araştırma Merkezi
AÜDTCFD	:Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi
AÜSBF	:Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
Bkz	:Bakınız
C	:Cilt
Çev	:Çeviren
Der	:Derleyen
Ed	:Editör
İÜSBF	:İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
s.	:Sayfa
TTK	:Türk Tarih Kurumu
Vd.	:Ve diğerleri
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1.GİRİŞ

Avrupa ile Asya arasında bir köprü görevi üstlenerek stratejik bir özelliğe sahip olan Balkanlar ve Türkiye'nin batılı devletlerle açılan kapısı olan Balkan Devletleri ile olan siyasi ilişkiler çalışmamızın amacını taşımaktadır. Balkanlar; coğrafi, siyasi, ekonomik ve kültürel bağlar bakımından da Türkiye için öncelik taşımaktadır. Türkiye ve Balkan Ülkeleri arasındaki tarihsel bağlar günümüze kadar devam ede gelmiştir.

Balkan Ülkelerinde soydaş topluluklar yaşamakta, ülkemizde de balkan kökenli vatandaşlarımız bulunmaktadır. Bu nedenle, Balkanlarda ortaya çıkan bunalımlar Türkiye'yi yakından etkileyecek yapıdadır. Bir açıdan Balkanlarda barış ve istikrarın korunması Türkiye için hayati önem taşımaktadır.

19. yüzyıla kadar Osmanlı İmparatorluğu çatısı altında yaşayan balkan coğrafyası, Fransız İhtilali'nin etkisi ile bölgede birer birer bağımsızlıklarını ilan ettiler.¹ Osmanlı İmparatorluğunun hâkimiyeti altında huzur ve barış içinde yaşayan Balkan coğrafyası bağımsızlıklarını ilan ettikten sonra büyük devletlerin satranç tahtası haline gelmiştir.

Emperyalist devletler Balkan coğrafyasını kendi çıkarları doğrultusunda kullanmışlardır. Bu politikada ön plana çıkan iki devlet İngiltere ve Rusya idi. Rusya Slav ırkını bir bayrak altında toplama (Panslavizm), İngiltere de bu stratejik bölgeyi

¹ Stefanos Yerasimos. (1995). *Milliyetler ve Sınırlar: Balkanlar, Kafkasya ve Ortadoğu*. Şirin T. (Çev), İletişim Yayınları, İstanbul, s.48.

hâkimiyeti altına alma amacı gütmüşlerdir. Emperyalist devletlerin asıl amacı; 1071'de Anadolu'ya giren, bununla yetinmeyip Balkanlara ve hatta Avrupa'ya kadar sınırlarını genişleten Türkleri, Balkanlardan atıp geldikleri yer olan Orta Asya'ya geri göndermekti.

Bu amaçla milliyetçilik akımını da balkanlarda etkili kullanan Avrupalı büyük devletler balkan uluslarını Osmanlıya karşı kışkırttılar ve uzun sürecek olan bir kargaşa ortamı meydana getirdiler. Birinci Balkan Savaşı'nda aralarında ittifak kuran Balkan Devletleri Osmanlıdan fazlaca toprak elde ettiler. Bununla da yetinmeyen Balkan Devletleri kendi ülkelerinde yaşayan Türkleri zorunlu göçe tabi tuttular. Balkan Savaşları, Balkanları istikrara kavuşturmadı. Aksine bölgenin siyasal ve toplumsal yapısının iyice karmaşık hale getirdi.

Balkan Devletleri arasındaki siyasal bölünme Birinci Dünya Savaşı'nda da devam etti. Bulgaristan ve Arnavutluk ittifak gurubunda yer alırken, Yunanistan, Sırbistan ve Romanya itilafların safında savaşa katılmıştır.²

Birinci Dünya Savaşı sonunda yenen ve yenilenler arasında imzalanan barış antlaşmaları balkanlarda öyle siyasal bir coğrafya oluşturmuş oluyordu ki, bölgedeki hemen hemen tüm devletler komşu devletlerin toprakları üzerinde hak iddia edebilecek durumdaydılar.³

Osmanlı Devleti de imzaladığı Mondros Ateşkes Antlaşması ile fiilen dağıldı. İtilaf Devletleri Mondros gereğince Anadolu'da işgallere başladılar. Anadolu halkını köleleştirmeye çalıştılar. Buna karşı duran ve Anadolu'da bağımsızlık ateşini yakan Mustafa Kemal Atatürk Misak-ı Milli⁴ ile yeni bir dönem başlatmıştır.

İşgallere karşı başlatılan milli mücadele ve bu mücadele sonunda kazanılan Büyük Taarruz Zaferi ile vatan düşman işgalinden kurtarılmıştır. 24 Temmuz 1923 Lozan Barış Antlaşması ile bağımsızlığını tüm dünyaya ilan etmiştir.

~~Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün 1920'li ve 1930'lu yıllardaki dış politikası, genellikle yeni devletin milli çıkarlarını, güvenliğini~~

² Yerasimos, a.g.e., s.70.

³ Sina Akşin ve Melek Fırat. (1993). *İki Savaş Arası Dönemde Balkanlar*. Obiv Yayınları, İstanbul, s.97.

⁴ Misakı Milli Metni için bkz. İsmail Soysal. (1989). *Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları (1920-1945)*. c.I, TTK Yayınları, Ankara, s.15-16.

korumak ilkesi yönünde olmuş ve bu dönemde barışçı gerçekçi bir dış politik izlenmesine özen gösterilmiştir.

Ülkelerin dış politikaları kendilerine özgüdür. Her ülkenin kendine özgü koşulları vardır ve bu koşullar dış politikayı belirler. Buradan hareketle bir ülkenin dış politikasını değerlendirirken; o ülkenin tarihini, kültürünü, ideallerini, bir bütün olarak coğrafyasını, rejimini ve askeri yapısını anlamlı bir bütün içerisinde incelemek gerekir.

Türkiye 1923 yılında yeni bir devlet olarak ortaya çıkınca uluslar arası alanda ilişkilerini yeniden kurmak, bu ilişkileri devletler hukukuna, özellikle eşitlik ve karşılıklı olma ilkelerine uygun biçimde düzenlemek ve benimsediği barışçı politikasını güçlendirmek amacı ile ilk 15 yıl içinde bir dizi dostluk antlaşması imzalamıştır.⁵

İsmet Paşa 3 Haziran 1929 tarihinde mecliste yaptığı konuşmada dış politika ilgili şunları söylemiştir:

“hallolunan meselelerle hiç ilişiği olmaksızın size gelecek beynelmilel meseleler ve ihtilaflar hakkında düşündüğümüzü söyleyeceğim. Kendimizi haksız olmaktan sakınmak, icabında hakemden adalet istemek, haksızlığı baskı ile yüklemek isteyecek olanı red için yürekli ve güçlü olmak, işte bizim zihniyetimiz ve milli terbiyede istikametimiz budur. Beynelmillel münasebetlerimizde emniyet verici bir tutum, dostluklarımıza vefa, her fırsatta ve elimizden geldiği kadar sulh ve huzura hizmet; dikkatle riayet ettiğimiz esaslardır.”⁶

Türkiye Cumhuriyeti, genç bir ulus devlet olarak diplomatik alanda kurduğu yeni ilişkiler çerçevesinde Balkan Devletleri ile de ilişkilerini geliştirmeye çalışmıştır. Balkanların yeni Türkiye Devleti için batıya bir geçiş noktası olduğu düşünüldüğünde, dönemin Türk diplomasisi açısından önemi de rahatlıkla anlaşılabilir.

Bu konuda Ahmet Eyicil’in “Atatürk Devrinde Balkan Politikası” adlı makalesi bulunmaktadır. Eyicil’in makalesi ile tezimiz birbirine benzemekle beraber tezde ele alınan konular makaleye nazaran daha geniştir.

⁵ Soysal, a.g.e., s.253.

⁶ Kazım Öztürk. (1968). *Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri ve Programları*. Ak Yayınları, İstanbul, s.111-112.

İKİNCİ BÖLÜM

ATATÜRK'ÜN DIŞ POLİTİKA İLKELERİ

2.1. ATATÜRK'ÜN DIŞ POLİTİKA İLKELERİ

Türkiye Cumhuriyeti, 1923 yılından itibaren belirli temel hedefleri izleyen istikrarlı ve sağduyulu bir dış politika izlemiştir. Cumhuriyet döneminde Türk Dış Politikasının esasları Atatürk tarafından belirlenmiş ve şekillendirilmiştir. Laikliği esas alan ve demokratik bir sistemi ülke içinde geliştirmeye çalışan Türkiye, önemli devrim ve kalkınma hareketlerine girişmişti. Devrimlerin başarıya ulaşabilmesi için yurt içinde olduğu kadar uluslar arası alanda da barış ortamına ihtiyaç vardı.

Milli Mücadele döneminde Milliyetçilik ilkesinin uygulanması “Milli Devlet” kavramı şeklinde tatbik edilirken, Cumhuriyet dönemi dış politikasında “Türkiye'nin menfaatlerini her şeyin üstünde tutma” şeklinde uygulanmıştır.⁷

Atatürk, Türkiye'nin dış politikasının esaslarını tespit ederken milletler arası ilişkileri etkileyen ilkelerle ülke çıkarlarını göz önünde bulundurmıştır. Türkiye'nin yeni kurulmuş bir devlet olması, büyük devletlerin yayılma yolları üzerinde bulunması ve stratejik bakımdan önemli bölgeleri elinde tutması sebepleri ile Türkiye tarafından izlenecek dış politikanın milletler arası ilişkilerin gelişmesine göre düzenlenmesi gerekmiştir.⁸

Milli siyaseti Atatürk şu şekilde açıklamıştır;

“Bizim açık ve uygulama imkânı gördüğümüz siyasi meslek milli siyasettir. Dünyanın bu günkü şartları ve asırların dimağ ve karakterlerde topladığı hakikatler karşısında hayalperest olmak kadar büyük hata olamaz. Milletimizin güçlü, mutlu ve devamlı yaşayabilmesi için devletin tamamen milli siyaset takip etmesi ve bu siyasetin iç teşkilatımıza uygun olması ve ona dayanması lazımdır.

⁷ Armaoğlu, a.g.e., s.166.

⁸ Mehmet Gönlübol ve Cem Sar. (1997). *Atatürk ve Türkiye'nin Dış Politikası (1919-1938)*. AAM yayınları, Ankara, s.145-146.

Milli siyaset dediğimiz zaman kastettiğim mana şudur: Kendi milli sınırlarımız içinde her şeyden önce kendi gücümüze, kuvvetimize dayanarak varlığını muhafaza etmek sureti ile millet ve memleketin saadet ve imarına çalışmak, aşırı emeller peşinde milleti meşgul etmemek ve zarara sokmamak.⁹

Türk dış politikasının temel ilkelerinden birisi olan “barışçılık” Atatürk tarafından “yurtta sulh cihanda sulh” olarak formüle edilmiştir.¹⁰ onun için askeri yolların kullanılması sadece politik gayelere varmak için bir araç olmuştur.¹¹

Atatürk daima insaniyetçi değerlere önem vermiş, (“insanları mesut edeceğim diye onları birbirine boğazlatmak gayri insani ve son derece teessüfe şayan bir sistemdir”)¹² dünyadaki tüm milletleri akraba saymıştır.¹³

Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurulduktan onun yapılanması işine ağırlık veren Mustafa Kemal Paşa dış siyasette kendi gücüne dayanmayı bir dış politika prensibi haline getirmekle birlikte devletin güvenliğinin sağlanması için Türkiye'nin gücünün yetmeyeceği alanlarda komşuları ile güvenlik paktları yapmaktan çekinmemiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurmaya muvaffak olan Mustafa Kemal Paşa, daha sonra balkanlarda ve yakın doğuda barışın devamlılığı için birtakım tedbirler düşünmüş ve 9 Şubat 1934'de Balkan Devletleri ile Balkan Antantı, 8 Temmuz 1937'de de Ortadoğu devletleri ile Sadabat Paktını imzalamıştır.¹⁴

Mustafa Kemal Paşa'nın dış politikadaki bir diğer ilkesi olan bağımsızlık anlam bakımından sadece siyasi bağımsızlığı içermez.

⁹ İsmet Giritli. (1980). *Nutukta İç ve Dış Politika*. Atatürk'ün Büyük Söylevinin 50. Yıl Semineri, Bildiriler, Tartışmalar. Ankara, s.190-191.

¹⁰ Sina Akşin. (1999). *Atatürk'ün Dış Siyaset Modeli Çağdaş Türk Diplomasisi 200 Yıllık Süreç*. TTK Yayınları, Ankara, s.276.

¹¹ Armaoğlu, a.g.e., s168.

¹² Giritli, a.g.e., s193.

¹³ İzzet Öztoprak. (1990). Atatürk, çağdaşlaşma ve dış dünyadaki etkileri. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 1(1): Ankara s.288-289.

¹⁴ Yılmaz Altuğ. (1981). Atatürk'ün dış politikası. Uluslararası Atatürk konferansı tebliğleri, *Başkent Üniversitesi Yayını*, İstanbul, s.485-489.

Bağımsızlıktan kasıt siyasi, iktisadi, askeri, kültürel... yani her alanda tam bir bağımsızlığı ifade eder.¹⁵

Atatürk'ün tarihi tecrübelerinden alarak tespit ettiği ve ömür boyu sadık kaldığı dış politika ilkelerini şöyle sıralamak mümkündür;¹⁶

- 1) Başka devletlerin iç işlerine karışmamak ve onları kendi iç işlerimize hiçbir suretle karıştırmamak.
- 2) Dış borçlanmayı zorunluluk haline getiren bütçe açıklarına meydan vermemek.
- 3) Dış politikada milli çıkarlarımızın emrettiği yolu seçmek, hiçbir suretle macera yolunu seçmemek.
- 4) Daima barıştan yana olmak.
- 5) Dış politikada dogmatik değil gerçekçi olmak.

2.2. BALKANLAR VE STRATEJİK ÖNEMİ

Balkanlar, Avrupa'nın güneyinde, Akdeniz'e uzanan üç yarım adadan en doğuda olanını ifade eder. Balkan Ülkeleri kavramı ise aynı zamanda bu yarım adada ve yarım adaya komşu coğrafyalarda yaşayan ülkeler için kullanılır. Bu ülkeler Türkiye, Yunanistan, Bulgaristan, Makedonya, Arnavutluk, Bosna-Hersek, Yugoslavya, Sırbistan, Hırvatistan ve Slovenya'dır. Dolayısıyla Balkanların siyasal coğrafyası fiziksel coğrafyasından daha geniş ve nüfus olarak daha kalabalıktır.¹⁷

500 yılı aşkın bir süre Osmanlı İmparatorluğu hâkimiyetinde kalan bölge, 1789 Fransız Devrimi'nin ortaya çıkardığı milliyetçilik akımından fazlasıyla etkilenmiş ve bölge milletleri 19'uncu yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren bağımsızlık hareketlerine başlamışlar ve bazı Avrupa devletlerinin de desteğini alarak Osmanlı'ya karşı ayaklanmışlardır. Bağımsızlık kazanarak Osmanlı Devleti'nden kopma süreci, 1829'da Yunanistan'ın bağımsızlığı ile başlamış ve 1913'te Arnavutluk'un bağımsızlığını alması ile sona ermiştir.¹⁸

¹⁵ Mehmet Gönübol ve Ömer Küçüköğlü. (2000). *Atatürk Dönemi Türk Dış Politikasına Genel Bir Bakış*. Berra Türkoğan. (yay. Haz.), Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, s.18.

¹⁶ Sebi İrmak. (1987). Atatürk'ün dış politika ilkeleri. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 9(3):77.

¹⁷ Yerasimos, a.g.e., s.13.

¹⁸ Fahir Armaoğlu. (1973). *Siyasi Tarih (1789-1919)*. Alkım Yayınevi, Ankara, s.645.

Balkanlar çok farklı etnik kitleleri bünyesinde barındıran bir bölgedir. Üstelik bu etnik unsurların her biri belirli bir coğrafi parça üzerinde toplanmış değildir ve birçok bölgede farklı etnik unsurlar bir arada yaşamaktadır. Bu yüzden bölgenin etnik haritasını çıkarırken kesin ve net sınırlar belirlemek mümkün olmamaktadır.¹⁹

Balkanlar, gerek geçmişte gerekse günümüzde Avrupa'nın güvenliği ile doğudan gelen akınları ve istilaları ileriden karşılama nedeni ile Avrupa'nın güvenliğini yakından etkilemiştir. Günümüzde ise daha çok içerdiği istikrarsızlık ve krizler nedeni ile Avrupa'yı etkilemiştir. Yer altı kaynakları yönünden de zengin olan balkanlar, Avrupa'nın güvenliği ve bütünleşmesi bakımından önem arz eden stratejik bir işleve sahiptir.²⁰

Balkanlarda başlıca beş etnik grup bulunmaktadır. Bunlar; Arnavutlar, Bulgarlar, Güney Slavlar(Sırlar, Hırvatlar, Slovenler, Karadağlılar), Türkler ve Yunanlılardır. Balkanlarda etnik çeşitliliğin yanı sıra, din ve mezheplerin dağılımında da geniş bir yelpaze mevcuttur. Genel nüfusun %60'ını oluşturan Bulgar, Makedon, Romen, Sırp ve Yunanlılar Ortodoks mezhebine mensuptur. Hırvat ve Slovenler Katolik olup, toplam nüfusun %23'ünü teşkil etmektedirler. Müslüman nüfusu oluşturan Arnavut ve Türklerin oranı %13'tür. Protestan, Yahudi ve diğer dinlere tabi olanların oranı ise %4'tür.²¹

Bu özellikleri nedeni ile Balkanlar, tarih boyunca bunalımlardan ve istikrarsızlıklardan kurtulamamıştır.²²

¹⁹ Halil İnalıcık. (1993). *Türkler ve Balkanlar*. OBİV yayımları, İstanbul, s.3.

²⁰ İhsan Gürkan. (1997). *Jeopolitik ve Stratejik Yönleri ile Balkanlar ve Türkiye*. Balkanlar, İstanbul, Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı, s.261-264.

²¹ Andanyan Aram. (1975). *Balkan Harbi Tarihi*. Zuben Biberyan. (Çev), Arus Yayınları, İstanbul, s.8.

²² Suat İlhan. (1999). *Balkanların Gelişen Jeopolitiği*. *Türk Kültürü*, sayı.130. Ankara, s.77.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1923-1938 ARASI DÖNEMDE TÜRKİYE'NİN BALKAN POLİTİKASI

3.1. TÜRKİYE – YUNANİSTAN İLİŞKİLERİ

1830'da bağımsızlığını kazanan Yunanistan, genişleme anlayışını esas alan bir dış politika izledi. Megali İdea olarak formüle edilen bu politikayı Yunanlı politikacı Kolettis 1844'te yaptığı bir konuşmada şöyle ortaya koydu: "Yunan Krallığı, Yunanistan değildir. Bu günkü Yunanistan, asıl Yunanistan'ın ancak küçük ve yoksul bölümünü oluşturuyor. Bir yunanlı, bu krallık topraklarında yaşayan biri olmaktan çok Yanya'da, Selanik'te, Edirne'de, Kostantinopolis'te, İzmir'de, Trabzon'da, Girit'te, Sisan'da ve Yunan tarihi ve ırkıyla bağlantısı olan başka herhangi bir yerde yaşayan biridir... Elenizm'in başka iki merkezi vardır: Yunan krallığının başkenti Atina ve bütün yunanlıların rüyası ve umudu olan Kostantinopolis'tir."²³

Yunanistan, bu Megali İdea düşüne ulaşabilmek için kurduğu 1830'dan itibaren yayılmacı ve irredenist bir politika izledi. Yunanistan'ın amaçlarına ulaşabilmesi için Osmanlı İmparatorluğu ile uzun soluklu bir mücadele içine girmesi zorunluydu; Ancak, Yunanistan'ın böyle bir potansiyeli bulunmamaktaydı.²⁴

Büyük ölçüde Avrupalı büyük devletlerin Osmanlı İmparatorluğu'na karşı izledikleri politikanın bir yan ürünü olan Yunanistan, kuruluşundan itibaren bu gerçeği görerek, Avrupalı devletlerinin himayesine sırtını dayadı.²⁵

²³ Şükrü Sina Gürel. (1993). *Tarihsel Boyutları İçinde Türk - Yunan İlişkileri (1821-1993)*. Ümit Yayınları, Ankara, s.30.

²⁴ Gürel, a.g.e., s.14.

²⁵ Genel Kurmay Başkanlığı. (1985). *Türk - Yunan İlişkileri ve Megali İdea*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, s.111.

Yunanistan böylece 1864'te İngiltere'nin desteği ile İyonya adalarını elde etti. 1877-1878 Osmanlı – Rus savaşından sonra uluslar arası desteği arkasına alan Yunanistan 1881'de Teselya'yı da ele geçirdi.²⁶

Balkan savaşları Yunanistan'ı Megali İdea doğrultusunda önemli bir kazanım sağladı. Savaştan oldukça kazançlı çıkan Yunanistan; Güney Epir, güney ve doğu Makedonya, Batı Trakya, Girit, Taşoz, Somutraki ve Limni adalarını alarak ülkesinin yüzölçümünü yaklaşık iki katına çıkardı.²⁷

Birinci Dünya Savaşı Megali İdea yolunda Yunanistan'a en büyük fırsatları vaat ediyordu. Bu fırsatı kaçırmayan Yunanistan, 1917'de itilaf devletleri safhasında savaşa girdi ve savaşın galipleri arasında yer aldı. Megali ideayı gerçekleştirmek üzere olduğunu düşünen Yunanistan 15 Mayıs 1919'da İzmir'i işgal etti. Böylece küçük Asya macerası başlamış oldu. Ancak, bu macera Eylül 1922'de Türk Ulusal Mücadelesi'nin başarıya ulaşmasıyla beraber sona erdi. Mudanya Konferansı, Megali İdea'nın Anadolu kıyılarında durdurulduğunun bir göstergesiydi.²⁸

Filiki Eteryia Cemiyeti kurulurken hazırlanan program, megali ideanın hedefleri olmuştur. Bu hedefler şöyle sıralanabilir;

- a) Yunan milletinin tam istikbalinin temelini,
- b) Batı Trakya ve Selanik'in Yunanistan'a ilhakı,
- c) Ege Adalarının Yunanistan'a ilhakı,
- d) 12 Ada'nın Yunanistan'a ilhakı,
- e) Girit Adası'nın Yunanistan'a ilhakı,
- f) Batı Anadolu'nun Yunanistan'a ilhakı,
- g) Pontus-Rum hükümetinin kurulması,

²⁶ Gürel, a.g.e., s.11.

²⁷ Rıfki Salim Burçak. (1981). 150 yıllık Türk - Yunan İlişkilerinin Düşündürdükleri. Prof. Dr. Ahmet Şükrü Esmer'e armağan, *AÜSBF Yayınları*, Ankara, s.33.

²⁸ Yuluğ Tekin Kurat. (1986). Yunanistan'ın Küçük Asya Macerası. 3. Askeri Tarih Semineri Bildirileri. *Tarih Boyunca Türk - Yunan İlişkileri (20 Temmuz 1974'e kadar)*. Genelkurmay Basımevi, Ankara, s.407-417.

- h) Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı,
- i) İmroz ve Bozcaada'nın Yunanistan'a ilhakı,
- i) İstanbul işgal edilecek doğu roma imparatorluğunun ihyası,²⁹

Yunanlıların 1922 Eylülünde Anadolu'da uğradıkları büyük bozgunun ardından müttefikler (İngiltere, Fransa ve İtalya), yeni bir savaşın tehlikelerini önlemek amacı ile büyük millet meclisi yönetimini, Yunanistan ve diğer bazı devletleri ivedilikle bir barış konferansına katılmaya çağırıyorlardı.³⁰ Müttefik devletler, Mudanya Konferansı'ndan sonra 27 Ekim 1922 tarihli notaları ile TBMM Hükümetini Lozan'da başlayacak konferansa davet ettiler.³¹ 20 Kasım 1922'de başlayan konferans, çetin müzakereler sonucunda 24 Temmuz 1923 Lozan Barış Antlaşması'nın imzalanması ile son buldu.³²

Lozan Barış Anlaşması, Lozan'da çözüm bekleyen en önemli sorunlardan biri olan Türk - Yunan anlaşmazlığını hukuki bir sonuca bağlamaktaydı. Buradan tüm sorunların ortadan kaldırıldığı anlamı da çıkarılmamalıdır.³³

Esasen Lozan Barış Antlaşması'ndan sonra ortaya çıkan Lozan'da çözümlenemeyen sorunlar olmaktan çok Lozan Barış Antlaşması'nın uygulanmasına ilişkin sorunlar oldu.³⁴

²⁹ Selahattin Işık. (1968). *Tarih Boyunca Türk - Yunan İlişkileri ve Etnik-i Eterya*. Kitapçılık Yayını, İstanbul, s.24.

³⁰ Salahi Sonyel. (1991). *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika*. TTK Yayınları, Ankara, s.290.

³¹ Tevfik Bıyıkhoğlu. (1992). *Trakya'da Milli Mücadele*. c.1, 3. Basım, TTK yayınları, Ankara, s.465.

³² Lozan Barış Antlaşması'nın metni için bkz. Seha L. Meray. (1969). *Lozan Barış Konferansı Tutanakları, Belgeler, Takım 2, c.II, AÜSBF Yayınları, Ankara.*

³³ Seçil Akgün. (1986). Birkaç Amerikan Kaynağından Türk - Yunan Mübadele Sorunu. 3. Askeri Tarih Semineri Bildirileri, *Tarih Boyunca Türk - Yunan İlişkileri (20 Temmuz 1974'e kadar)*. Genelkurmay Basımevi, Ankara, s.241.

³⁴ Şükrü Sina Gürel.(1990). *Türk Dış Politikası (1919-1945)*. Cumhuriyet Dönemi Türk Ansiklopedisi, c.II, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 552.

3.2. 1923-1930 YILLARI ARASINDA TÜRK-YUNAN İLİŞKİLERİ

3.2.1. LOZAN BARIŞ ANTLAŞMASI ÇEVRESİNDE GELİŞEN İLİŞKİLER (1923-1930)

Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Barış Antlaşması ile Türkiye'nin iki Balkan ülkesi olan Yunanistan ve Bulgaristan ile Trakya sınırı belirlenmiştir. Buna göre, Lozan'ın 2. Maddesi ile Yunanistan ile Türkiye arasındaki sınırın Trakya'da Meriç nehrinin akım yolu olması kararına bağlanmıştır. Yine Lozan'a göre, Türkiye'nin Bulgaristan ve Yunanistan ile olan Trakya sınırının iki yanındaki toprakların yaklaşık 30 km'lik bölümü askerden arındırılmıştır. Trakya bölgesindeki askersizlik durumu, daha sonra yapılan bir düzenleme ile 1938'de sona ermiştir. Bulgaristan ise bu görüşmelerin yalnızca boğazlar rejimi ve Trakya sınırı ile ilgili olan kısmına katılmıştır.³⁵ Ege adaları konusunda ise; İmroz, Bozcaada ve Tavşan adalarının Türkiye'ye bırakılması 12. Madde ile düzenlenmiştir.³⁶

Şüphesiz Türkiye'nin bu dönemde Balkanlarda büyük sorunlar yaşamış olduğu, Yunanistan'la Lozan'da masaya otururken görüşeceği tek konu sınırlar değildi bununla birlikte insani ve mali sorunlar olarak adlandırılacak ciddi sorunlar da vardı. İnsani sorunlar başlığı altında nüfus mübadelesi ve patrikhane konuları, mali sorunlar başlığı altında ise savaş tazminatı incelenebilir.³⁷

Yunanistan'ın tazminat borcunu para olarak ödemeyecek durumda olduğunu bilen Türk heyeti, Avrupa tren yolunun geçtiği ama Yunanistan'a bırakılmış olan Karaağaç karşılığında tazminat borcundan vazgeçmeyi teklif etmiştir.

Ekonomisinin nakit para ödeme gücü olmadığını ve yeni bir savaşı da göze almayacağını bilen Yunan heyeti de bu teklifi kabul etmiş ve tazminat borcu sorunu

³⁵ Soysal, a.g.e., s.69.

³⁶ *Düstur*, 3. Tertip, c.XIV, s.25.

³⁷ Melek Fırat. (2002). *Yunanistan'la İlişkiler, Türk Dış Politikası (1919-1980)*. (Ed.) Baskın Oran, İletişim Yayınları, İstanbul, s.335-336.

bu şekilde çözülmüştür.³⁸ Karaağaç'ın Türkiye'ye bırakılması, 15 sayılı protokol ile düzenlenmiştir.³⁹

3.2.2. NÜFUS MÜBADELESİ SORUNU

Kurtuluş savaşının kazanılması ile itilaf devletleri, Türkiye ile yapılacak barışın şartlarını görüşmek için TBMM Hükümetine çağrıda bulunmayı kararlaştırmışlardır.

TBMM Hükümeti kısa sürede Lozan'a gidecek heyeti seçmiştir. Heyet; İsmet Paşa'nın başkanlığında, Dr. Rıza Nur ve Dr. Hasan Saka Bey'lerden oluşmaktaydı. Ayrıca: Müşavir olarak Celal Bayar, Zekai Apaydın, Tefik Bıyıköğlü, Hikmet Bayır, Yahya Kemal Beyatlı Beyler gibi isimlerin de içinde bulunduğu kalabalık bir heyet oluşturulmuştur.⁴⁰

Lozan Barış Konferansı'nda çözümlenmesi gereken en önemli sorunlardan birisi nüfus mübadelesi konusuydu. Aslında nüfus mübadelesine ilişkin çalışmalar konferans toplanmadan önce başlatılmıştı.⁴¹ Lozan görüşmelerinde ise mübadele fikri Lord Curzon'un başkanlığını yaptığı ülke ve askerlik sorunları komisyonunun 1 Aralık 1922 tarihli oturumunda gündeme getirildi.⁴²

3.2.3. NÜFUS MÜBADELESİ ALT KOMİSYONUNUN OLUŞTURULMASI

Kurtuluş savaşımızın başarı ile sonuçlandırılması üzerine, Yunan ordusu ile birlikte Batı Anadolu ve Doğu Trakya'dan Yunanistan'a yoğun bir Rum nüfus göçü başlamıştır. Yani Rumlar suçlarını bildiklerinden ve bunun doğuracağı sonuçları tahmin ettiklerinden barış antlaşmasının yapılmasını beklemeden bu göç hareketini başlatmışlardır. Yunanistan'ın o günkü nüfusunun yaklaşık olarak dörtte birini bu

³⁸ Fırat, a.g.e., s.337.

³⁹ *Düstur*, 3.tertip, c. XIV, s.258-261.

⁴⁰ *Türk Ansiklopedisi*. (1976). c.XXIII, Ankara, s.89.

⁴¹ Meray, a.g.e., s.115.

⁴² Meray, a.g.e., s.115-117.

göçmenler oluşturmuştur bunları yerleştirmek için hem paraya, hem de yere ihtiyaç duyulmuştur.⁴³

Yunanistan bu göçmenler sorununa çözüm bulmak düşüncesi ile Milletler Cemiyetine başvurmuştur. Milletler Cemiyeti, sorunu 22 Eylül 1922 de ele almış, toplantı sonucunda, göçmenlere yardım işinden sorumlu olan Norveçli Dr. Fridtjof Nansen, Türk-Yunan göçmenleri sorununu çözümlmek işi ile görevlendirilmiştir.⁴⁴

Dr. Nansen bu görevi aldıktan sonra harekete geçmiş, Türk-Yunan taraflarıyla yazışma ve görüşmelerde bulunmuştur. Bizzat İstanbul'a gelerek hükümet temsilcisi Hamil Bey ile görüşmüştür. Türk tarafı göç eden Rumları geri almama düşüncesinde olmuştur. Nansen, çeşitli temas ve yazışmalar sonucunda Türkiye'ye üç öneride bulunmuştur:

- 1) Yunanistan'daki Müslümanlarla, Anadolu'daki Rumların değiştirilmesi (mübadele),
- 2) İstanbul'daki Rumların değişim dışı tutulmaları,
- 3) Değişimin isteğe bağlı olması ve barış koşullarının saptanmasını beklemeden hemen başlanması.⁴⁵

Dr. Nansen, Lord Curzon'dan sonra konferansta söz alarak gerek Türkiye Hükümeti, gerekse Yunanistan Hükümeti nezdinde mübadele konusunda girişimlerde bulunduğunu ve Avrupa barışına hizmet edeceğini vurguladı. Ayrıca böyle bir mübadele yapılacaksa bunun bir an önce yapılması gerektiğini, hemen yapılacak bir mübadelenin iki ülke ekonomisi bakımından da büyük önem taşıdığını ve nüfus mübadelesi işini üç ay içinde gerçekleştirilmesi zorunluluğunu sözlerine ekledi.⁴⁶

Venizelos, nüfus mübadelesi konusunda Dr. Nansen'in teklifini kabul etti Venizelos ayrıca, işleri yürütülmesi için bir alt komisyonu kurulmasını da önerdi. Türk temsil heyeti, alt komisyonda kanunun incelenmesini kabul etti. Nüfus

⁴³ Kemal Arı. (1995). *Büyük Mübadele; Türkiye'ye Zorunlu Göç (1923-1925)*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, s.36.

⁴⁴ Akgün, a.g.m., s.246

⁴⁵ Akgün, a.g.m., s.248

⁴⁶ Arı, a.g.e., s.16.

mübadelesi işinin bir sonuca bağlanmadan önce Yunan ordusunca zorla alınıp götürülmüş olan sivil ve asker Türk tutsaklarının gecikmeden serbest bırakılmasını istedi.⁴⁷ Türk temsilci heyeti başkanı İsmet Paşa “eğer böyle bir nüfus mübadelesi yoluna gidilecekse, bu mübadelenin İzmir ve İstanbul’u da içine almak üzere, Türkiye’nin bütün Rum nüfusunu kapsamaması gerektiğini” ayrıca belirtti.⁴⁸ Türk heyeti, nüfus mübadelesi işini, Türkiye’nin homojen bir nüfus yapısına kavuşturulması yönünde önemli bir fırsat olarak görmekteydi.⁴⁹

Bu konuşmaların ardından ülke ve askerlik sorunları komisyonu Yunanistan ve Türkiye arasındaki nüfus mübadelesi sorununun, savaş tutsakları ile rehinelere geri verilmesini içine alacak şekilde konferansa çağırılan üç büyük devletle (İngiltere, Fransa ve İtalya), Türkiye ve Yunanistan devletlerinin birer temsilcilerinden kurulacak bir alt komisyonunun incelemesine göndermesine karar verildi. Bu alt komisyonun başkanlığını İtalyan temsilcisi yapacaktı ayrıca oluşturulan bu alt komisyonun sorununa ilişkin olarak Dr. Nansen’i dinlemesine ve yararlı göreceği tanıkların toplanmasına karar verildi.⁵⁰

Alt komisyona gönderilen konu burada tartışıldı ve ülke ve askerlik sorunları komisyonuna rapor sunuldu. Alt komisyonun raporu ve rapor üzerinde komisyonda yapılan görüşmeler incelendiğinde müttefik devletlerin, savaş tutsakları konusunu nüfus mübadelesi ile birlikte ele almak istedikleri görülmektedir. Türk temsilci heyeti ise devletlerin algılamalarının aksine nüfus mübadelesi konusunu savaş tutsakları konusundan bambaşka konu olarak ele almaktadır.⁵¹

Ülke ve askerlik sorunları komisyonu ve nüfus mübadelesi alt komisyonunda yapılan çalışmaların ardından Lozan Barış Konferansı’nın kesintiye uğramasından önce nüfus mübadelesi konusu çözüme bağlandı. Bu çerçevede; “Yunan ve Türk halklarının mübadelesine ilişkin sözleşme ve protokol” 30 Ocak 1923 tarihinde imzalandı.⁵²

Sözleşmenin;

⁴⁷ Meray, a.g.e. s.120-121

⁴⁸ Meray, a.g.e., s.121.

⁴⁹ Akgün, a.g.m., s.249.

⁵⁰ Meray, a.g.e., s.126.

⁵¹ Meray, a.g.e., s.330.

⁵² sözleşme ve protokol metni için bkz. Meray, a.g.e., s.89-95.

1. Maddesine göre; “Türk topraklarında yerleşmiş Rum Ortodoks dininden Türk uyruklarıyla, Yunan topraklarında yerleşmiş Müslüman dininden Yunan uyruklarının, 1 Mayıs 1923 tarihinden başlayarak zorunlu mübadelesine girişilecektir.”

2. Maddeye göre; “birinci maddede öngörülen mübadele:

a) İstanbul’da oturan Rumları (İstanbul’un Rum ahalisini)

b) Batı Trakya’da oturan Müslümanları (batı Trakya’nın Müslüman ahalisini) kapsamayacaktır.

3. maddeye göre; “karşılıklı Rum ve Türk nüfusu mübadele edilecek olan toprakları 18 Ekim 1922’den sonra bırakıp gitmiş olan Rumlar ve Müslümanlar, 1. Maddede öngörülen mübadelenin kapsamına girer sayılacaklardır.”

11. maddeye göre; “sözleşmenin yürürlüğe girişinden başlayarak bir aylık süre içinde, bağıtlı yüksek tarafların her birinden dört ve 1914-1918 savaşına katılmamış devletlerin uyrukları arasından Milletler Cemiyeti meclisince seçilecek üç üyeden oluşan ve Türkiye ya da Yunanistan’da toplanacak olan karma komisyon kurulacaktır.”

12. Madde ise; “karma komisyonun sözleşmede öngörülen göçü denetlemek ve kolaylaştırmanın yanında taşınmaz ve taşınır malların tavsiyesine girişmekle yetkili olacağı belirtilmekteydi.”

Yapılan antlaşmanın, 3,4,5,6,10,11,14,15,16 ve 17. Maddelerde ve anlaşmanın onaylanması konusunda fazla tartışma olmadan kabul edilmiştir. Ancak diğer maddelerde hemen bir anlaşmaya varmak mümkün olmamıştır. Üzerinde uzun müzakere ve sıkı pazarlık yapılan konular şunlar olmuştur;⁵³

1) İstanbul Rumlarının durumu ve bu temrin kimleri kapsayacağı,

2) Patrikhane sorunu,

3) Vakıf malları sorunu,

4) Yunanistan’ın daha önce mallarını kamulaştırdığı Müslümanların zararının tazmini,

5) Hükümetlere düşen yük ve tasfiye edilen malların bedellerinin ödenmesi metodu,

⁵³ Meray, a.g.e., s.13-373.

- 6) Mali güvence sorunu,
- 7) Batı Trakya Türkleri teriminin kapsamı ve coğrafi olarak sınırı,
- 8) Yunan uyruklarının mübadeleye dahil edilme sorunu,
- 9) Karma komisyonun kuruluşu, görev ve yetkileri,

Muhtelit mübadele komisyonu çalışmalara Ekim 1923'te başladı bunu izleyen bir yıl içinde önemli bir engelle karşılaşmadan bir kısım Rum ve Tük halklarının mübadelesini gerçekleştirdi.⁵⁴ Yunanistan'ın mümkün olduğunca fazla sayıda Rum'u sözleşmenin öngördüğü istisna kapsamına alabilmek için İstanbul'da yerleşik Rum saydırmaya çalışması uygulamada iki devlet ilişkilerini bozdu.⁵⁵

Mübadele komisyonunda bir uzlaşmaya varılamayınca Yunan hükümeti, milletler cemiyeti meclisine başvurdu. Meclisin kararı ile milletler arası daimi adalet divanından istişare mütalaa talebinde bulunuldu.⁵⁶

Divanın, "İstanbul'un Rum ahalisi tabiri ile kastedilen şahısların antlaşma gereğince "yerleşmiş olanlar" addolunmaları için, İstanbul şehrini 1912 kanunu ile belirlenmiş olan belediye sınırları içinde bulunmaları, orayı her nereden olursa olsun, 30 Ekim 1918 tarihinden önce bir tarihte gelmiş olmaları ve bu tarihten önce daimi olarak oturmak niyetinde bulunmaları zorunludur".⁵⁷ Bu durum dahi soruna çözüm getiremedi. Sonuca hukuki bir çözüm yolu bulunamadı.

İki ülke ilişkilerinin bozulduğu sırada yeniden başlayan karşılıklı görüşmelerin ardından 21 Haziran 1925'te iki taraf menkul ve gayri menkullerinin nasıl tazmin ve iade edileceğini belirleyen Ankara antlaşması imzaladı.⁵⁸

Türkiye'nin Lozan'da kalan sorunlarını çözmek istemesi, Yunanistan'ın da Balkan devletleri ile arasındaki sorunları ortadan kaldırmak yönünde bir politikaya yönelmesi Türk- Yunan antlaşmasının itici unsuru oldu.⁵⁹

⁵⁴ Mehmet Gönlübol vd. (1989). *Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1973)*. Alkım yayımları, Ankara, s.63.

⁵⁵ M. Murat Hatipoğlu. (1997). *Yakın Tarihte Türkiye ve Yunanistan (1923-1954)*. Siyasal Kitabevi, Ankara, s.47.

⁵⁶ Cemal Birsnel. *Lozan*. (1998). c.II, Soysal Yayınları, İstanbul, s.435.

⁵⁷ T.C Dışişleri Bakanlığı Araştırmaları Siyaset Planlama Genel Müdürlüğü. (1973). *Türkiye Dış Politikasında 50 yıl: Cumhuriyetin İlk 10 Yılı ve Balkan Paktı (1923-1934)*. Ankara, s.194.

⁵⁸ Hatipoğlu, a.g.e, s.51.

Yunanistan'da 25 Haziran 1925 tarihinde Mihalakopulos hükümetinin düşürülüp, onun yerine General Pangalo'sun gelmesi, Ankara antlaşmasının yürürlüğe girmesini engelledi.⁶⁰

Ağustos 1926'da Pangalos'un iktidardan düşürülmesi sonrasında Türkiye ile Yunanistan arasındaki görüşmeler yeniden başladı ve sonuçta 1 Aralık 1926'da Atina Antlaşması imzalandı⁶¹

Türkiye ile Yunanistan'ın karşılıklı iyi niyet göstermesi ve İtalya'nın iki ülke arasındaki sorunların halledilmesindeki birleştirici rolü sonucunda imzalanan 10 Haziran 1930 tarihli Ankara Antlaşması ile 7 yıldır çözüme kavuşturulamayan mübadele sorunu çözüldü.⁶²

Mübadele sorunu her iki ülkenin eşit sayılabilecek fedakârlıklarda bulunması sonucu imzalandı. Bu antlaşma Türk –Yunan ilişkilerinde “dostluk dönemi” diye adlandırılabilir bir sürece de kaynaklık etti.⁶³

3.2.4. PATRİKHANE SORUNU

Türk heyeti, Lozan Barış Konferansına giderken, görüşülecek konular arasında olmadığı için patrikhane ile ilgili herhangi bir talimat almamıştır. Ancak patrikhane konusu azınlık alt komisyonun da Türkiye'de alacak azınlıkların belirli bir bedel karşılığında askerlik yapmaktan muaf tutulmalarına ilişkin olarak müttefiklerin baskılarıyla karşı karşıya olan Türk delegesi Dr. Rıza Nur tarafından ortaya atılmıştır. Rıza Nur, yeni Türk Devleti'nin, halifelik ve devlet yönetimini birbirinden ayıran laik yapılı bir devlet olmasından dolayı, dini bir kurum olan patrikhanenin de Türkiye'deki işlevinin son bulması gerektiğini belirtmiştir. Rıza Nur'un bu önerisi, müttefiklerin büyük itiraz ve tepkileri ile karşılaşmıştır. Aslında,

⁵⁹ Fırat, a.g.e., s.343.

⁶⁰ Hatipoğlu, a.g.e., s.52.

⁶¹ *Düstur*, 3. Tertip, c. VIII, 2. Basım, s.129-136.

⁶² Tefik Rüşti Aras. (1935). *Lozan İzlerinde 10 yıl*. Akşam matbaası, İstanbul, s.95.

⁶³ Sevim Ünal. (1989). *Atatürk'ün Balkanlardaki Barışçıl Politikası*. 9. Türk Tarih Kongresi (21-25 Eylül 1983), c.III, TTK Yayınları, Ankara, s.198.

patriklik konusu, azınlıkların askerlik yapmama konusunda büyük baskı altında kalan Türk heyetinin yeni bir pazarlık konusu elde etmek için ortaya attığı konudur.⁶⁴

Bunun üzerine Amerika Birleşik Devletleri temsil heyeti, evrensel patrikliğin İstanbul'da bırakılması yönünde kamuoyunun isteklerini dile getirdi. Yunan temsilci heyeti ise; ABD'nin görüşüne katılarak evrensel patrikliğin İstanbul'dan uzaklaştırılması gerektiğini öngören bir anlaşmaya taraf olmayacağını bildirdi. İngiliz temsilci heyeti de sunduğu bildiri ile net bir tavır alarak, evrensel patrikliğin İstanbul'dan çıkarılmasını hiçbir teklife katılmayacağını belirtti. Daha sonra söz alan Yunan temsilci heyeti, evrensel patrikliğin İstanbul'da kalması yönündeki ısrarını tekrar ortaya koyan bir bildiri sunmuşsa da Türk heyeti, görüşünden vazgeçmedi. Halifenin dünya işlerine ilişkin yetkilerine son veren Türk hükümetinin, evrensel patrikliği İstanbul'dan uzaklaştırmaya kesin karar verdiğini söyledi.⁶⁵

Patrikhanenin tek sığınağı, Türk hükümetinin ve Türk milletinin hoşgörüsü olmuştur. Patrikhane konusunda M. Kemal Paşa 25 Aralık 1922 de Le Journal gazetesi muhabiri Paul Periotya Çankaya'da verdiği beyanatta şunları söylemiştir;⁶⁶

“bir fesat ve hıyanet ocağı olan ve memleketimizde nifak tohumları eken, uyumsuzluklar oluşturan, Hıristiyan hemşerilerimizin huzur ve refahı için de uğursuzluğa ve felakete sebep olan Rum patrikhanesini artık topraklarımızın üzerinde bırakamayız. Bu tehlikeli teşkilatı memleketimizde muhafazaya bizi mecbur etmek için ne gibi vesile ve sebepler gösterilebilir?

Türkiye'nin Rum patrikhanesi için arazi üzerinde sığınacak yer göstermeye ne mecburiyeti var? Bu fesat ocağının hukuki yeri Yunanistan değildir? Büyük Millet Meclisi tarafından ifade edilmekte olan yeni Türkiye Bab-ı Ali'nin tahtı idaresindeki eski Osmanlı İmparatorluğu değildir. Yeni Türkiye şeref ve haysiyet kudret ve kuvvetini müdrik ve hukukunu muhafaza için mevcudiyetini tehlikeye atmaya hazır ve amadedir.”⁶⁷

10 Ocak 1923'te toplanan arazi ve askerlik komisyonunda bu konu ele alındı.⁶⁸ Lord Curzan Türk temsilci heyetinin “patriğin ruhani ve kilise işlerine ilişkin yetkilerine sonradan siyasal amaçlarla kullandığı, üstelik patrikliğin siyasal bir kışkırtma merkezi

⁶⁴ Adnan Sofuoğlu. (1996). *Fener Rum Patrikhanesi ve Siyasi Faaliyetleri*. Turan yayınları, İstanbul, s.334.

⁶⁵ Meray. a.g.e., s.339-340.

⁶⁶ M.Süreyya Şahin. (1999). *Fener Patrikhanesi ve Türkiye*. Ağaç yayınları, İstanbul, s.59.

⁶⁷ *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri (1918-1937)*. (1961). c.III, Türk İnkılap Enstitüsü., s.58.

⁶⁸ Meray, a.g.e., s.341.

olduğu” yönündeki iddialarının patriğin ruhani konulara ve kilise işlerine ilişkin yetkilerine son vermek için bir neden olmayacağını da vurguladı.⁶⁹

Bu arada Venizelos “ Yunanistan temsilcisi heyetinin Türk hükümeti Lord Surzon’un teklifine katılırsa şimdiki patriğin çekilmesini kolaylaştıracak biçimde davranmaya hazır olduğunu” söyledi.⁷⁰ Lord curzon, yardımcısı Nichaldasan’ı Dr. Rıza Nur’a göndererek önerisini geri çekmesini istemiştir. Rıza Nur’un bunun için “çeşitli avantajlar” sunulması gerektiğini belirtmesi üzerine pazarlıklar başlamış ve Lord Curzon azınlıkların askerlik yapmaları konusunda ödün vermeyeceğini ifade etmiştir. 10 Ocak 1923 tarihinde yapılan oturumda Venizelos, patrikhanenin İstanbul’da kalması karşılığında ruhani yetkilerin dışında tüm yetkilerinden vazgeçmesini kabul edeceğini açıklamıştır.⁷¹

Bu gelişmeler sonucunda İsmet Paşa belirtilen koşullarda ve verilen senetleri güvence sayarak patrikhaneyi sınır dışı etmekten vazgeçtiğini açıklamıştır. İsmet Paşa’nın konu ile ilgili “patriğin siyasal ya da yönetimine ilişkin işlerle bundan böyle hiç uğraşmayacağı yalnız salt din alanında giren ilişkilerle yetineceği konusunda konferans önünde itilaf devletleri temsilcilerinin ve yunan devletleri temsilcilerinin yapmış oldukları resmi konuşmaları ve verdikleri garantileri senet sayıyoruz. Bu garantiler çerçevesinde kalmak şartı ile patrikliğin İstanbul’dan uzaklaştırılması için yaptığımız öneriden vazgeçiyoruz” sözleri ile bu konu Lozan’da herhangi bir madde ile düzenlenmeden kapanmıştır.⁷²

3.3. TÜRKİYE–YUNANİSTAN İLİŞKİLERİ (DOSTLUK DÖNEMİ İLİŞKİLERİ) (1930-1938)

Lozan Barış Antlaşması’ndan arta kalan sorunların çözümlenmesi ile birlikte Türkiye ve Yunanistan birbirleri ile uyumlu politika izlemeye başladı.

Türk-Yunan ilişkilerinin gelişmeye ve yakınlaşmaya başlamasında, İtalya’nın Akdeniz bölgesinde Türkiye ve Yunanistan’ı içine alan bir dostluk ve ittifak sistemi kurma çabasında büyük etkisi vardır.⁷³ Bununla birlikte, şüphesiz 1930 yılında Türk-Yunan ilişkilerinin yakınlaşma göstermesinde Bulgaristan’ın balkanlardaki tutumu

⁶⁹ Meray, a.g.e., s.324.

⁷⁰ Fırat. a.g.e., s.329.

⁷¹ görüşmelerle ilgili ayrıntılar ve raporlar için bkz. Meray, a.g.e., s.320-325.

⁷² Fırat, a.g.e., s.335.

⁷³ Gönlübol, a.g.e., s.66.

etkili olmuştur. Bulgaristan bu dönemde Balkanlarda değişimci- revizyonist bir tutum içine girmiş Yunanistan ile Makedonya ve Batı Trakya sorununu dile getirmiştir. Bulgaristan'ın bu yıllarda "Büyük Bulgaristan" düşüncesi ile dış politika geliştirmesi, Yunanistan'ı Türkiye'ye yaklaştırmıştır. Türk – Yunan yakınlaşması, Venizelos'un başbakan olarak Ekim 1930'da Türkiye'ye gelmesi ile hız kazanmıştır.⁷⁴

Venizelos'un bu ziyareti sırasında iki taraf arasında Ankara'da yapılan görüşmeler sonunda 30 Ekim 1930 tarihinde "Dostluk, Tarafsızlık, Uzlaşma ve Hakem Antlaşması", "deniz kuvvetlerinin tehdidi hakkında protokol", ikamet, ticaret ve seyri Sefain Sözleşmesi"⁷⁵ imzalandı.

"Dostluk, Tarafsızlık, Uzlaştırma ve Hakemlik Antlaşması'nın" birinci maddesi ile; taraflar birbirlerine karşı yöneltilmiş hiçbir siyasi ve iktisadi anlaşmaya ya da tedbire katılmamayı kabul etmişlerdir.

İkinci madde ile; taraflardan birisi, bir ya da birkaç devletin saldırısına uğrarsa, diğeri tarafsız kalacaktır.

Üçüncü maddeye göre; taraflar arasındaki sorunları mutlaka diplomasi yoluyla çözerek, bu yolla çözüm sağlanamazsa yargı ve hakeme başvurulacaktır.

Bu anlaşmaya daha sonra deniz kuvvetlerinin sınırlandırılması ile ilgili protokol de eklenmiştir.⁷⁶

1930'dan başlayarak Türkiye - Yunan ilişkilerinde bir yakınlaşma ve işbirliği döneminin açılması ve kuşkusuz bu iki ülke liderlerinin tutum ve niyetleri ile de bağlantılıydı. Atatürk; yeni bir Balkan politikasını başlatmak üzereydi ve bunun ilk adımının Yunanistan'la birlikte atılması gerektiğini düşünüyordu. Yunanistan'la ise, uzunca bir aradan sonra 1928'de artık olgun bir Venizelos yeniden Yunanistan politikasına yön veren önder konumuna gelmiştir. Ve başlıca amacı; iktisadi ve

⁷⁴ Gönlübol, a.g.e., s.66. Venizelos'un Ankara'ya yapmış olduğu ziyaret programı sırasında konuşma metinleri ve resmi tebliğ için bkz: *Atatürk'ün Milli Politikası*. c.II, s.173-182.

⁷⁵ *Düster*, 3. Tertip, c.XII, s.114-173.

⁷⁶ Fahir Armaoğlu. (1987). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, (1914-1980)*. İş Bankası, Ankara, s.326.

toplumsal güçlükler yaşayan Yunanistan'ı bütün komşuları ile iyi ilişkilere kavuşturmakta.⁷⁷

Venizelos'un ziyaretinden bir yıl sonra 3 Ekim 1931 tarihinde Başbakan İsmet Paşa'yı ve Dışişleri Bakanı Tefik Rüştü Bey Yunanistan'a giderek Venizelos'un ziyaretine karşılık verdiler. İsmet Paşa; "el birliği ile kurduğumuz dostluğun ebediyen devam ettiğini görmek isterim. Türk - Yunan dostluk binası en sağlam yapılardan biridir." diyerek Türk-Yunan ilişkilerinin gelişmesindeki samimiyeti vurgu yapmaktaydı.⁷⁸

12 Ocak 1934'te Venizelos'un Mustafa Kemal Paşa'yı Nobel Barış Ödülüne aday göstermesi⁷⁹ iki ülke arasındaki güven duygusunun boyutlarını ortaya koyması bakımından dikkat çekicidir. Türk-yunan dostluğu Venizelos'un başkanlıktan ayrıldıktan sonra da devam edecektir.

Dostluk temelinde gelişen ilişkiler yunan başkanı Caldiris ve Dışişleri Bakanı Maximos'un Eylül 1933'te Türkiye'yi ziyaretinde bir adım daha ileri gitmiştir. Bu çerçevede 14 Eylül 1933'te Türkiye-Yunan Samimi Antlaşması imzalandı⁸⁰ Antlaşmanın birinci maddesi ile iki devlet ortak sınırlarının dokunulmazlığını karşılıklı olarak güvence altına almaktaydı. ki bu, Trakya'daki Türk-Yunan sınırının değişmeyeceğini gösteriyordu. İkinci maddesi ile Ruslar arası siyasette ilgili buldukları sorunlarda kesin girişim ve hareketleri de bulunmadan önce kendi aralarında danışma konusunda hem fikir kalmışlardır. Misakın üçüncü maddesi ile iki taraf diplomasi alanında çalışmıştır.⁸¹

14 Ekim 1933 tarihi Türk - Yunan ilişkilerinde büyük bir yakınlaşma sağlarken Türkiye'nin Bulgaristan'la olan ilişkilerinin gerilemesine neden olmuştur. Çünkü Türkiye - Yunanistan arasında imzalanan bu anlaşma ile Bulgaristan'ın

⁷⁷ Şükrü Sina Gürel. (1994). *1930'lu yıllarda Türk Yunan İlişkileri, II. Dünya Savaşı Arasında Avrupa ve Balkanlar*, Aybay Vakfı, İstanbul, s.188

⁷⁸ *Cumhuriyet* .(5 teşrinievvel, 1930).

⁷⁹ Venizelos'un Atatürk'ü Nobel ödülüne aday göstermesi bkz. *Atatürk'ün milli dış politikası*. c.II, s.244-245

⁸⁰ *Düstur*, 3. Tertip c. XV, s.195-196.

⁸¹ Soysal, a.g.e., s.433.

Trakya'dan Ege'ye girme şansı kalmayacaktır. Bu durum Bulgaristan Hükümeti tarafından Türkiye'nin düşmanca bir tavır olarak değerlendirilmiştir.⁸²

14 Eylül tarihli antlaşmanın imzalanmasında iki ülkenin coğrafi konumlarının da etkisi büyük olmuştur. Bu antlaşmayla Yunanistan, Trakya sınırını bir Bulgar saldırısına karşı garanti altına almıştır. Türkiye ise, anlaşma ile öncelikle Trakya bölgesini garanti altına almış, ayrıca Balkanlar üzerinden gelebilecek bir saldırıya karşı da güvence sağlamıştır.⁸³

1934 yılı içinde imzalanan Balkan Paktı, iki ülkenin uluslar arası arenadaki birlikteliklerini en önemli göstergesiydi. Bu gelişmelerin yanında bir olay daha vardı ki belki de Türkiye - Yunan ilişkilerinin bu dönemini en iyi özetleyecek girişimdi. Atina Elçisi Enes Akaygen'in 1934 yazında Tahran'a büyükelçi olarak atandığında Yunan Hükümeti'nin kendisine ve Türk Dışişlerine başvurarak İran'da Yunan diplomatik misyonları olmadığı için oradaki Yunan Koloni'sinin çıkarlarını Türk Büyükelçilik ve Konsolosluklarının takip etmesi yönündeki istekleriydi.⁸⁴

Ekim 1937' de Yunan Başkanı Türkiye'yi ziyaret etti. Metaksas, Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk ile konuştu. Bu görüşme; Balkan Paktı'nın geleceği, Bulgaristan'ın Ege Denizi ve Trakya'ya yönelik olası faaliyetlerine karşı askeri alanda alınacak tedbirlerle ortak hareket edilmesi konularında anlaşmaya varıldı.⁸⁵

Atatürk döneminde Türkiye ile Yunanistan arasında imzalanan son antlaşma 30 Ekim 1930 tarihli Dostluk ve 14 Eylül 1933 tarihli içten anlaşma paktına ek olarak akdedilen 27 Nisan 1938 tarihli anlaşmadır.⁸⁶

Kısa sayılabilecek bir süre içerisinde gerçekleştirilen bu anlaşmalar ile Türkiye-Yunanistan arasındaki tarihi rekabet sona eriyordu. Avrupa'nın İkinci

⁸² Hatipoğlu, a.g.e., s.136

⁸³ Aptulihat Akşin, (1999). *Atatürk'ün Dış Politika İlkeleri ve Diplomasisi*. TTK, Ankara, s.245.

⁸⁴ Enes Tuka. (2003). *Atatürk, Venizelos ve Bir Diplomat Enis Bey*, Simura Kitapçılık, İstanbul, s.54.

⁸⁵ Soysal, a.g.e., s.588.

⁸⁶ Kamuran Gürün. (1984). *Türk - Yunan ilişkileri ve lozan anlaşması*. Atatürk Türkiye'sinde Dış Politika Sempozyumu, 24 Ekim 1983, İstanbul, s.41.

Dünya Savaşı'na doğru sürüklendiği bir ortamda Türkiye ile Yunanistan'ın barış ve uzlaşma örneği sergilemesi takdire şayan bir gelişmeydi.⁸⁷

1930-1938 yılları arasında atılan adımlar 1954 yılına kadar sürecektir olan Türkiye-Yunanistan dostluğuna sağlam bir temel oluşturdu.

3.4. TÜRKİYE-BULGARİSTAN İLİŞKİLERİ

Osmanlı İmparatorluğu'nun XIX. yüzyılın başlarından itibaren gerilemeye başlaması ile birlikte Balkanlardaki nüfusu da büyük ölçüde sarsılmıştır. Fransız İhtilali, Osmanlı İmparatorluğu'nu olumsuz şekilde etkilemiştir. Milliyetçilik hareketleri özellikle Osmanlı İmparatorluğu'nun bünyesinde olan Balkan Ulusları'nın milliyetçi duygularını arttırmış bir de buna büyük devletlerin provokasyonu eklenince (özellikle Rusya'nın panslavist politikası) yüzyıllardır Osmanlı hâkimiyetinde sorunsuz olarak yaşayan Balkan Halkları ve Türkler arasında sorunlar baş göstermeye başlamıştır.⁸⁸ Özellikle Bulgaristan coğrafyasında çoğunluğu oluşturan Türkler, kurulacak yeni Bulgar devleti için ciddi bir sorun olarak görünmüştür. Bunların topraklarını terk etmesi için bir taraftan Rusya'nın provokasyonu bir taraftan da yerli Bulgar komutacıların faaliyetleri, Türklere karşı büyük ölçüde terör faaliyetlerine sahne olmuştur.⁸⁹

1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı (93 Harbi), sonucunda imzalanan Ayastefanos (Yeşilköy) Antlaşması, doğu Rumeli, Batı Trakya ve Makedonya'yı içine alan ve Osmanlı İmparatorluğu'na vergi bağı ile bağlı büyük bir Bulgaristan prensliğini ortaya çıkardı. 1878 Berlin Antlaşması ile "büyük Bulgaristan" olarak adlandırılan bu toprakların daraltılması, "Büyük Bulgaristan" hayalini gerçekleştirmek amacı ile Bulgaristan'ı uzun soluklu bir mücadele içine itti.⁹⁰

Bulgar Prensiği'nin sadece iç işlerinde serbest bir devlet olarak uluslar arası tek muhatabının Osmanlı İmparatorluğu olması gerekirken Bulgar Hükümetleri adeta

⁸⁷ Gürün, a.g.e., s.42.

⁸⁸ Bilal Şimşir. (1986). *Bulgaristan Türkleri (1878-1985)*. Bilgi Yayınevi, Ankara, s.43.

⁸⁹ İlker Alp. (1990). *Belge ve Fotoğraflarla Bulgar Mezalimi (1878-1989)*. Trakya Üniversitesi Yayınları, Ankara, s.1.

⁹⁰ Yusuf Sarımay. (2005). *Osmanlı Devleti'nin Bulgaristan'ın bağımsızlığını tanınması ve Türk-Bulgar ilişkilerinin gelişmesi (1908-1914)*. Uluslararası Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Türk-Bulgar İlişkileri Sempozyumu , 11-13 Mayıs, Eskişehir, s.134.

Osmanlı İmparatorluğu'nu yok saymışlar ve hatta ona karşı cephe almaya kadar ileri gitmişlerdir.⁹¹

1912-1913 Balkan Savaşları tıpkı 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı gibi Rumeli Türkleri için bozgun oldu. Bulgar Komitecileri, Trakya'da ve Makedonya'da katliam yaptı. Bu katliamlarda kaçan Balkan Türkleri yeniden Anadolu yollarına düştüler. Bulgar işgaline uğrayan Batı Trakya'dan 200.000 ve Makedonya'dan 240.000 kişi Anadolu'ya sığındı.⁹²

İkinci Balkan Savaşı'ndan sonra 29 Eylül 1913'te Osmanlı Hükümeti ile Bulgar Hükümeti arasında İstanbul'da Dostluk ve İyi Komşuluk Antlaşması imzalandı. Bu antlaşma ile iki devlet, İkinci Balkan Savaşı sonrası sınırlarını karşılıklı olarak onaylıyor ve dostluğun karşılıklı olarak devam etmesini amaçlıyordu.⁹³

Türk-Bulgar ilişkileri, Balkan Savaşlarından sonra normale dönmüş ve Birinci Dünya Savaşı sırasında iki taraf aynı ittifak içerisinde yer almıştır. 1919'da Nevilly (Nöyyi) Barış Antlaşmasını imzalayan Bulgaristan, zor şartlar altında olmasına rağmen Türk Kurtuluş Savaşı'na destek verdi.⁹⁴

Milli Mücadele döneminde Ankara Hükümeti, Yunanlılarla savaş halinde olduğu için Bulgaristan da dahil diğer komşu devletlerle iyi geçinme politikası güttü. Buna bağlı olarak ta 1920'de Mustafa Kemal Paşa, Trakya'daki kolorduyu bir telgraf çekerek; Bulgaristan'ın menfaatlerinin Kemalistler tarafından göz önünde bulunduracağı ve kendilerine karşı bir hareketin söz konusu olamayacağı konusunda Bulgarlara güvence verilmesini istedi.⁹⁵ Alexandre Stambulisky Hükümeti, Ankara Hükümetine 1921'in başlarından itibaren Sofya'da resmi temsilcilik buldurma imkânı tanımıştır.⁹⁶

⁹¹ Yavuz Ercan. (1990). Balkan Türkleri ve Bulgarlar. *Belleter*, 4(209):300.

⁹² Bıyıklıoğlu, a.g.e., s.92-93.

⁹³ Ahmet Özgiray. (1995). Türk-Bulgar Siyasi İlişkileri (1920-1938). *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih İncelemeleri Dergisi*, sayı X, s.55.

⁹⁴ Akşin, a.g.e., s.245.

⁹⁵ Sabahattin Selek. (1976). *Anadolu İhtilali*. Ak Yayınları, İstanbul, s.395.

⁹⁶ Akşin, a.g.e., s.246.

Milli Mücadele'nin başarı ile tamamlanması Türkiye - Bulgaristan ilişkilerine yeni bir ivme kazandırdı. Bulgaristan Başbakanı Stamboliyski, Türk ordularının zaferine Türkiye dışında sevenlerin başında geliyordu. Türk zaferinin anlamı, Sevr Antlaşması'nın revizyonu ile birlikte diğer bütün antlaşmaların revizyona tabi tutulacağını düşünülmesiydi.⁹⁷

3.4.1. SİYASİ İLİŞKİLER (1923-1938)

Bulgaristan, Lozan Antlaşması sırasında ve sonrasında bakışı olumlu ve yapıcı olmuştur. Bulgaristan "yakın noktada yeni bir devletin yükselişini" memnuniyetle karşılamıştır.⁹⁸

Lozan Barış Konferansı devam ederken Stamboliyski, Edirne Baş Konsolosluğu Todor Marovu iki ülke arasındaki resmi ya da yarı resmi diplomatik ilişkilerin kurulmasına gerekli koşulların olgunlaşmış olgunlaşmadığı ile ilgili zemini incelemekle görevlendirilerek Ankara'ya gönderildi.⁹⁹

Todor Markov, Mustafa Kemal Paşa ile yapacağı görüşme için İzmir'e gelmiştir. Mustafa Kemal Paşa ile Markov iki saatten fazla görüşmüşlerdir.¹⁰⁰

Markov, Bulgar Hükümeti'nin çözümü için Türk Hükümeti'nin desteğine ihtiyaç duyduğu Bulgaristan'ın Batı Trakya üzerinde Ege Denizi'ne çıkış yolu isteğine Türkiye'nin daimi bir diplomatik destekte bulunması, her Türk'ün Tuna'ya, her Bulgar'ın Bağdat'a kadar serbest ticaret ilişkilerinin kurulması, Batı Trakya, Makedonya, Dobruca göçmenleri ile nüfusu son derece artan Bulgaristan'ın Doğu Trakya göçmenlerinin bir kısmının eski yerlerine gönderilmesi gibi sorunların üzerinde durulmuştur.¹⁰¹ Bulgar temsilcisinin önerilerini dikkatle dinleyen Mustafa

⁹⁷ Sarımay, a.g.m., s.136.

⁹⁸ Pars Tuğlacı. (1984). *Bulgaristan ve Türkiye-Bulgaristan ilişkileri*. Cem Yayınevi, İstanbul, s.127.

⁹⁹ Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü. (2002). *Belgelerle Mustafa Kemal Atatürk ve Türk-Bulgar İlişkileri (1913-1938)*. Ankara, ss.21.

¹⁰⁰ Tuğlacı, a.g.e., s.27.

¹⁰¹ Tuğlacı, a.g.e., s.128.

Kemal Paşa, Bulgaristan'ın Türkiye'ye karşı saldırganlık niyeti olmadığı sürece ortaya atılan meselelerin kolay çözümleneceğini dile getirmiştir.¹⁰²

Bu hava içinde, Bulgaristan, Türkiye ile resmi ilişkilerinin kurulması için Simon Raduf'u Türkiye'ye elçi olarak atamıştır. Raduf, ilk görüşmesini 10 Aralık 1923'te yarı resmi elçi sıfatı ile Türkiye'ye Hariciye Vekaleti İstanbul Murahhası Adnan Bey ile yapmıştır. Görüşmede Raduf, Bulgaristan ve Türkiye'nin resmi ilişkilere girişmesini istemiştir.¹⁰³

Bu sırada Ankara Hükümeti, Lozan Barış Antlaşmasının görüşmelerini yapmaktadır. İstanbul'da bulunan T. Markov Mustafa Kemal Paşa'dan Türk Hükümetinin tutumunu öğrenmek için görüşme talebinde bulunmuştur. Nitekim Mustafa Kemal Malkov'un itimatnamesine "Markov'u tanırım. Son zamanda İzmir'e geldi, görüştüm. Gelmeli!" şeklinde bir not düşerek, gelmesine müsaade etmiştir.¹⁰⁴

Ancak bu sırada 9 Haziran 1923'te Bulgar Çiftçi Partisi Hükümeti, askeri bir darbe sonucu devrildi ve Stamboliyski öldürüldü. Bu olay Türkiye ile Bulgaristan arasındaki resmi diplomatik ilişkilerin kurulması müzakerelerini geciktirdi.¹⁰⁵

10 Haziran 1923'te kurulan Alexandr Tsankov Hükümeti, Bulgaristan'ın imzaladığı uluslar arası bütün anlaşmalara ve yükümlülüklere sadık kalacaklarını ve bütün komşu devletlerle iyi ilişkiler kurma yönünde çaba harcayacaklarını açıklamıştır. Bu beyanata rağmen Türk Hükümeti, darbe ile iş başına gelen Tsankov Hükümetine güvensizlik duymuştur.

Bununla birlikte Türkiye ile Bulgaristan arasında dostluk ilişkilerini yeniden kurmak ve mevcut sorunları çözmek amacı ile görüşmeler 1924 yılı boyunca sürdü.¹⁰⁶ Bulgaristan ile Türkiye arasında diplomatik ilişkilerin kurulmasını iki yıl

¹⁰² İbrahim Tutarlı. (1999). *İkinci Dünya savaşı arasındaki dönemde Atatürk ve modern Türkiye'nin Bulgaristan parlamentosunda değerlendirilmesi*. Atatürk ve Modern Türkiye Uluslararası Konferans, Ankara, s.143.

¹⁰³ Bilal şimşir. (1993). *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları. c.I*, TTK yayınları, Ankara, s.493.

¹⁰⁴ *Atatürk'ün Milli Dış Politikası (milli mücadele dönemine ait 100 belge) 1919-1923*. s.510.

¹⁰⁵ Devlet Arşivleri Gen. Müd., a.g.e., s.46

¹⁰⁶ Tuğlacı, a.g.e., s.130.

kadar geciktiren ana etken “askıda kalmış” diye adlandırılan sorunların çözümündeki göçlerdi. “askıda kalmış” sorunlar şunlardır:

- 1) Bulgar göçmenlerin eski yerleşim yerlerine dönmeleri ve emlak sorunu,
- 2) Bulgar okulları sorunu,
- 3) Bulgar Ekzarhlığının geleceği¹⁰⁷

İki ülke arasında diplomatik ilişkilerin kurulması açısından gelişmelerin sürdüğü bu günlerde, 24 Temmuz 1923'te Lozan Barış Antlaşması imzalanmıştır. Yeni Türk Devleti'nin uluslararası arenada tanınması sonrasında Bulgar Hükümeti Lozan Antlaşması'nı imzalayan devletlerden biri olarak 31 Ağustos 1923'te Todor Markov'u resmi bir itimatname ile uluslararası kurallara uyararak resmi elçi sıfatıyla Türkiye'ye göndermiştir.¹⁰⁸

Hemen ardından Bulgaristan Hükümeti, Simon Radof'u Dostluk Muahedesi için İstanbul'a göndermiştir. İstanbul'a geldiğinde Radof, gazetecilere verdiği demecinde, amacının: “Muahedenet Muahedesi” için başlayan görüşmelerde Bulgaristan temsilcisi Simon Radof ve Türkiye Hariciye Mümessili Adnan Bey görevlendirilmişlerdir.¹⁰⁹

İki devlet elçilerinin samimi demeçlerinin izleyen günlerde, 18 Ekim 1925'te “Türkiye-Bulgaristan Muaheret ve İkamet Antlaşmalarıyla, bu anlaşmalara bağlı bir protokol imzalanmıştır. Antlaşma, Türk-Bulgar ilişkilerine yeni bir yön vermekte; Ekonomik, sosyal ve kültürel bağları da düzenleyen temel bir antlaşmadır. Antlaşmanın bazı maddeleri şöyledir:

Birinci maddesi: Antlaşma ile kurulan bu dostluk, bozulmaz bir dostluktur. İçten, samimi ve sonsuz bir dostluktur

İkinci maddesi: Türk-Bulgar ilişkilerine devlet hukuku kurallarına uymanın zorunluluğunu ortaya koymaktadır.

¹⁰⁷ Cengiz Hakov. (1999). *1925 Bulgar-Türk Dostluk Anlaşması ve iki ülke arasında “askıda kalmış” sorunların çözümü*. 12. Türk Tarih Kongresi, 12-16 Eylül 1994, c.VI, TTK yayımları, Ankara, s.1373-1376.

¹⁰⁸ Tuğlacı, a.g.e., s.130-131.

¹⁰⁹ *Vakit*, 17.02.1924, s 2.

Üçüncü madde: Dostluk anlaşmasının gereğince ilişkileri geliştirmek amacı ile ticaret sözleşmesi yapılması isteği bulunmaktadır.

Dördüncü maddesi: Antlaşma ile ilgili usullere değinmekte, onaylanma ve yürürlük formalitesini öngörmektedir.

Beşinci madde: Antlaşmaya bağlı protokolün anlaşmanın ayrılmaz bir parçasını oluşturduğunu ifade etmektedir.

Dostluk Antlaşmasına bağlı protokolde, Türk Hükümeti Lozan Antlaşmasında Müslüman olmayan azınlıkların korunması için kabul ettiği hükümlerin Bulgar Hükümeti Türkiye'deki Bulgar azınlığı için kabul etmiştir.¹¹⁰

Protokol ayrıca, daha önceki göç sonucunda iki ülkede ortaya çıkan uyruklu ve taşınmaz mallarına ilişkin konuları da düzenlenmiştir.¹¹¹

Bulgaristan stratejik niteliğinden dolayı Türkiye'nin Balkanlar politikasından da önemli yere sahipti. Bulgaristan'ın ise balkanlarda sorumlu olduğu tek ülke Türkiye idi ve Türkiye ile ilişkilerin geliştirilmesi Bulgaristan'ın siyasal ve ekonomik çıkarları açısından önemliydi.¹¹²

Mustafa Kemal Paşa, Bulgar Çarı III. Boris ile sıcak ve samimi ilişki kurmuştur özellikle çar III. Boris Mustafa Kemal Paşa'ya gönderdiği yazılarda, "büyük ve iyi dostum", "çok değerli ve iyi dostum", "fedakâr ve iyi dostunuz" şeklinde hitap etmektedir.¹¹³

"Yurtta Barış Dünyada Barış" ilkesine uygun olarak Türkiye bütün komşuları ile dostluk ilişkileri kurma ve geliştirme politikası güdecektir. İki ülkenin ortak gayretleri sonucunda 6 Mart 1929'da Türkiye ile Bulgaristan arasında " Tarafsızlık, Uzlaştırma, Yargısal Çözüm ve Hakemlik Antlaşması" imzalandı.¹¹⁴

¹¹⁰ *Hâkimiyet-i Milliye*, 19.10.1925, s 1, *Cumhuriyet*, 19.10.1925, s.1.

¹¹¹ Hamza Eroğlu. (1987). Türk-Bulgar ilişkileri ve 18 Ekim 1925 tarihli dostluk antlaşması. *Belleten*, 21(201):1339.

¹¹² Şimşir, a.g.e., s.504-505.

¹¹³ Şimşir, a.g.e., s.65-67.

¹¹⁴ Soysal, a.g.e., s.373.

İmzalanan antlaşmanın birinci maddesi ile; tarafların 1925 Dostluk Antlaşmasındaki “barış, içten ve sonsuz dostluk” kavramına aykırı olacak hiçbir anlaşmaya girmemesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

İkinci maddesi; içlerinden biri başka bir devletin saldırısına uğrarsa ötekinin tarafsız kalmasını öngörmektedir.

Daha sonraki maddeler ise; iki devlet arasında çıkabilecek uyuşmazlıkların barışçıl yollardan çözümüdür.¹¹⁵

İsmail Soysal bu antlaşma hakkında şu değerlendirmeyi yapmaktadır:

“Bu antlaşma 1925 Türk- Bulgar Dostluk Antlaşması ile kurulan bağları daha da güçlendiren bağıdır. I. Dünya Savaşı’ndan sonra ‘revizyonist’ bir politika güden Bulgaristan, Türkiye ile barış içinde yaşamak istemiştir. Zaten komşuları ile iyi ilişkiler kurma çabası içindeki Türkiye de Bulgaristan ile 1925 Dostluk Antlaşmasının daha ilerisinde yeni bir antlaşma yapmakta yarar görmüştür.”¹¹⁶

İki ülkenin siyasal, sosyal ve ekonomik ilişkilerini düzenleyen anlaşmalarla ilişkiler gelişirken karşılıklı ziyaretler ile bu durum pekiştirildi. Bu çerçevede Aralık 1931’de Bulgaristan Başkanı Muşanov Ankara’yı ziyaret etti.¹¹⁷ Muşanov’un Ankara’yı ziyareti ile başlayan “balayı dönemi” uzun sürmedi.¹¹⁸ Türkiye ile Yunanistan arasında yapılan 14 Eylül 1933 tarihli “ Samimi Antlaşma Misakı”; Bulgaristan’da tepki ile karşılandı ve Türkiye’nin Bulgaristan’a karşı düşmanca bir hareketi olarak yorumlandı.¹¹⁹ Bu siyasal gelişmelerin ışığında Başbakan İsmet İnönü başkanlığındaki bir heyet Sofya’yı ziyaret ederek Bulgaristan’ın rahatsızlığını gidermeye çalıştı.¹²⁰

1934 yılında Sofya Metropolit’inin başkanlığı altında Sofya’da kurulan “Trakya Komitesi’nin yayınlamış olduğu beyannamede “dünya durdukça ve Bulgaristan yaşadıkça Trakya üzerindeki Bulgar iddiaları devam edecektir.”

¹¹⁵ Antlaşmanın tüm maddeleri için bkz. Soysal, a.g.e., s.375-378.

¹¹⁶ Soysal, a.g.e., s.373.

¹¹⁷ *Cumhuriyet*, 9.12.1931, s.3.

¹¹⁸ Özgiray, a.g.m., s.61.

¹¹⁹ Tuğlacı, a.g.e., s. 130.

¹²⁰ Akşin, a.g.e., s.241.

Şeklindeki ifadeleri ve bazı Bulgar gazetelerinin doğu Trakya üzerindeki tahrikleri iki ülke arasında soğukluk oluşturdu.¹²¹

20 Nisan 1937 tarihinde Başbakan İsmet İnönü ve Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras'ın Sofya'yı ziyaret etmeleri Türk-Bulgar ilişkilerinin düzelmesi olarak yorumlandı.¹²²

Bu ziyaretle ilgili olarak İsmet İnönü TBMM'de yapmış olduğu konuşmada şunları söylemiştir:

“Bulgaristan komşumuzun, Balkanlarda sulh-u muhafaza etmek ve diğer komşuları ile iyi münasebetlerini arttırmak için gösterdiği hüsnü niyetlerini biz yakından ve en salahiyetli ağızlardan işittik. Bulgaristan, Yunanistan ve Romanya ile münasebetlerini de bu hale getirmek kararında olduğunu söylemiştir. Şüphe yok ki, balkanlarda Bulgaristan ile diğer komşuları arasında sıcak dostluk havasının teessüs etmesi ve bütün balkan devletlerinin söyledikleri gibi ciddi ve iyi niyetli bir dostluk yoluna ilerlemesi hepimiz için sevinçli bir emel ve Avrupa barışı için mesnettir.”¹²³

Bulgaristan, Türkiye'nin diplomatik girişimlerini memnuniyetle karşılar ve Bulgaristan ile Balkan Paktı Konseyi arasında bir dizi görüşmelerden sonra 31 Temmuz 1938 de Selanik Antlaşması imzalanır. Bu antlaşma gereğince, Bulgaristan'ın silahlanmasına konulan sınırlanmalar kaldırılıyor, Bulgar-Türk, Bulgar-Yunan sınırları botunca silahsızlandırılmış olan bölge kaldırılıyor, Bulgaristan ve Balkan Paktı'nın diğer üyeleri kendi karşılıklı ilişkilerinde kuvvete başvurmama yükümlülüğünü üstleniyorlardı.¹²⁴

3.5. TÜRKİYE – ARNAVUTLUK İLİŞKİLERİ

I. Dünya Savaşı sonunda, Türkiye ve Arnavutluk benzer kaderler yaşamış ve iki ülkenin toprakları işgal altına girmiştir. Hem Türklerle Arnavutların asırlarca beraber yaşamış olmaları, hem de Birinci Dünya Savaşı sonunda iki ülke için

¹²¹ Akşin, a.g.e., s.247.

¹²² Akşin, a.g.e., s.248-249.

¹²³ İsmet İnönü'nün TBMM'deki Konuşmaları. c.I, s. 427- 428.

¹²⁴ Cengiz Hakov. (1989). *II. Dünya Savaşı arifesi ve başlangıç döneminde Bulgar-Türk ilişkilerinin bazı siyasi yönleri*. IX. Türk Tarih Kongresi, c.III, Ankara, s.1950.

tehditlerin ortak olması, Türkiye ve Arnavutluk'un 1920'ler ve 1930'larda birbirine yakınlaştırmıştır.¹²⁵

Arnavutluk'un merkezi kentlerinden Luşinya'da 28-31 Ocak 1920'de toplanan ulusal kurultayın çalışmaları sonucunda parlamenter Arnavutluk Hükümeti kurulurken; Türkiye'de de TBMM Hükümeti oluşturuldu.¹²⁶

Mustafa Kemal Paşa, Kurmay Albay Selahattin Saip Bey ve Hamdi Beylerin idaresinde 25 kişilik bir askeri heyeti 9 Aralık 1920'de Arnavutluk ordusunun modern eğitimden geçirilmesi ve güçlendirilmesi amacı ile Arnavutluk'a gönderdi.¹²⁷

Bu konuda Mustafa Kemal Paşa, 1 Mart 1921 de TBMM de yapmış olduğu konuşmada şunları söylüyordu:

“Arnavutluk Hükümeti, İslam halkı ile asırlarca beraber yaşadık uzun zamanlar, kendileri ile hayat birliği ve mukadderatı yaptık, bu dindaş halk ve hükümeti dahi muhafaza-i mevcudiyet ve temini saadetlerini mebut olduğu nokta-i hakikiyi takdir edecektir. Bu kardeş millet ve hükümetin, maruz kaldığı zor ve elim durumlardan kurtulması için, gerekli önlemler alınacak ve Arnavut'la da balkanlarda layık olduğu yerlerini alacaklardır.”¹²⁸

3.5.1. SİYASİ İLİŞKİLER (1923-1938)

1923 yılı haziran ayında Arnavutluk'un Belgrat temsilcisi, Türkiye'nin Belgrat temsilcisi Cevdet Bey'e Arnavutluk Hükümeti'nin Ankara Hükümeti ile diplomatik ilişkiler kurmak istediğini açıkladı.¹²⁹

17 Ekim 1923 günü İstanbul'a gelen Arnavutluk heyeti Türk makamları ile İstanbul'da yaşayan çok sayıda Arnavut kökenli vatandaşlar tarafından vapurda karşılanmıştır. Heyet Dışişleri bakanı İsmet Paşa hasta olduğu için birkaç gün

¹²⁵ Necip P. Alpan. (1994). *Türkiye ile Arnavutluk'un İstiklal Savaşları'ndaki paralelizm doğrultusunda yaptıkları işbirliği*. X. Türk Tarih Kongresi (22-26 Eylül 1986). c.VI, Ankara, s.2900.

¹²⁶ Alpan, a.g.m., s.2900-2901.

¹²⁷ Alpan, a.g.m., s.2901.

¹²⁸ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, I-III. (1989). AAM yayımları, Ankara, s.253.

¹²⁹ Tevfik Rüştü Aras. (2003). *Atatürk'ün Dış Politikaları*. Kaynak Yayınları, İstanbul, s.135.

İstanbul'da kalmıştır. Daha sonra 29 Ekim 1923 günü tren ile Ankara hareket etmiştir.¹³⁰

Arnavutluk heyetinin Türkiye'ye geldiği günlerde henüz siyasi rejim meselesi çözülebilmemiş değildir. 1 Kasım 1922 de saltanat kaldırılmış, 24 Temmuz 1923'te Lozan Barış Antlaşması imzalanmıştır. Bu süreçte genel seçim yapılarak, yeni meclis 11 Ağustos 1923'te toplanmıştır. Bu ortamda gerek hükümet krizinin baş göstermesi, gerekse dış işleri bakanı İsmet Paşa'nın rahatsız olması sebebi ile Arnavutluk heyeti ile görüşmeleri yürütecek olan Türkiye heyeti de teşkil edilememiştir. Arnavutluk heyeti de bu süreyi ikili görüşmelerde Arnavutluk tezlerini anlatarak değerlendirmeye çalışmıştır.¹³¹

29 Ekim 1923'te Türk Devleti'nin rejimi cumhuriyet olarak ilan edildi. Bir gün sonra da İsmet Paşa başkanlığında da ilk cumhuriyet hükümeti kurulmuştur. 1 Kasım 1923 günü Başbakan İsmet Paşa Arnavutluk heyetini kabul etmiştir.¹³²

Görüşmelerin sonucunda 15 Aralık 1923 tarihinde Türkiye ile Arnavutluk arasında, "Dostluk Antlaşması",¹³³ "İkamet Sözleşmesi",¹³⁴ ve " Tabiiyet İtilafnamesi"¹³⁵ imzalandı.

3.5.2. TÜRKİYE- ARNAVUTLUK DOSTLUK ANTLAŞMASI

Dostluk antlaşmasında, her iki ülkenin beş asır birlikte yaşamalarından kaynaklanan bağların, iki millet arasındaki samimiyeti geliştirerek sürdürmesinde etkin olacağı vurgulanmıştır. Antlaşmanın: birinci maddesinde; samimi ve ebedi dostluğun var olacağı belirtilirken,

İkinci maddesi; her iki devlet arasındaki diplomatik ilişkilerin uluslar arası hukuk kurallarına göre yapılacağı ve her iki tarafın diplomasi ve şebhenderi memurlarının karşılık esasına göre hareket edecekleri ifade edilmiştir.

¹³⁰ Ahmet Mumcu. (1998). *Tarih Açısından Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi*. İnkılâp Kitabevi, İstanbul, s.112.

¹³¹ Mumcu, a.g.e., s.114.

¹³² Mumcu, a.g.e., s116.

¹³³ *Düstur*, 3. Tertip c.VI, s.203-206.

¹³⁴ *Düstur*, 3. Tertip c.VI, s.207-214.

¹³⁵ *Düstur*, 3. Tertip, c.VI, s.215-218.

Üçüncü madde; ikamet sözleşmesi ile tabiiyet itilafnamesi imzalamak hususunda anlaşlıkları belirtilmiştir.

Böylece Türkiye, cumhuriyetin ilanından sonra ilk dostluk antlaşmasını Arnavutluk ile imzalamıştır.

3.5.3. TÜRKİYE- ARNAVUTLUK İKAMET SÖZLEŞMESİ¹³⁶

Birinci maddesinde; her iki tarafın birinin tebaasının diğerinin arazisinde, ikametle kalmak hakkına sahip olacakları ile ilgili memleketin kanun ve nizamları çerçevesinde serbestçe seyahat edebileceklerine karar verilmiştir.

Üçüncü maddesinde; her bir ülkenin tebaası her birinin arazisinde ikamet edebilecek ve her türlü ticaret, sanat, meslek yapabilecek ve her ne nam altında olursa olsun mahalli tebaadan daha yüksek bir vergi, resim veya mükellefiyete tabi olmayacaklardır.

Beşinci maddesinde; her iki ülke vatandaşları şehir ve kasabalar haricindeki arazide her türlü emlak ve gayrimenkule ilgili memleketin kanun ve nizamları ölçüsünde sahip olabileceklerdir.

Yedinci maddesinde; ikamet davaları işletmelerin bulunduğu memleketin kanunlarına göre sonuçlandırılacaktır.

3.5.4. TÜRKİYE – ARNAVUTLUK TABİİYYET İTİLAFNAMESİ¹³⁷

Birinci maddesinde; Arnavutluk arazisinde ikamet edenler, Arnavutluk Devleti tebaasından kabul edilecektir.

İkinci maddesinde; anlaşma yürürlüğe girdiğinde, Arnavutluk devleti arazisinde olup ta Türkiye’de ikamet edenler ise, Türk tebaası kalacaklardır.

Üçüncü maddesinde; Arnavutluk arazisinden olup da Türkiye’de ikamet eden ve 18 yaşını doldurmuş bulunanlar bu itilafnamenin yürürlüğe girdiği tarihten bir yıl içerisinde Türk tabiiyetini terk ederek, Arnavut tabiiyetini seçebileceklerdir.

¹³⁶ antlaşma maddeleri için bkz. *Düstur*, s.206-209.

¹³⁷ antlaşma metni için, bkz, *Düstur*, s.207-214.

Dördüncü maddesinde; Arnavutlukta ikamet eden ve Arnavutluk tabiiyetine geçmiş, 18 yaşını doldurmuş Türkler de, mütekabiliyet esasına göre işlem görecektir.

Böylece imzalanan bu anlaşmalarla ortak bir tarihi geçmişe sahip olan iki halk arasındaki eski dostluğun, karşılıklı, çıkarlar yararlarına derinleştirilmesine zemin hazırlanmıştır.¹³⁸

Yapılan anlaşmalar, 1925'te yürürlüğe girdi ve 1926 yılında iki genç cumhuriyet arasında diplomatik ilişkiler kuruldu.¹³⁹

Türkiye ve Arnavutluk arasında imzalanan anlaşmalar onaylandıktan sonra, iki ülke karşılıklı konsolosluklar ve elçilikler açmak için harekete geçmiştir. Türkiye, 24 Temmuz 1925 tarihinde Arnavutluğun Avlonya şehrinde Türk konsolosluğu açmıştır. Kısa bir süre sonra da Tiran'da elçilik açılarak, Tahir Lütfü Bey, Türkiye'nin ilk Arnavutluk elçisi olarak atanmıştır.¹⁴⁰

1925'te kurulan dostluk ilişkileri 1928 yılına kadar olumlu bir şekilde gelişti. Arnavutluk Cumhurbaşkanı Ahmet Zogu, 1 Eylül 1928'te krallığını ilan edince ilişkiler soğuyacaktır. Cumhuriyetçilerin Türk yöneticilerinin gözünde Ahmet Zogu, bir cumhuriyet düşmanı idi ve cumhuriyete bağlılık andını çiğnemiştir. Türkiye genç bir cumhuriyetti ve Türk yöneticileri cumhuriyet konusunda çok duyarlıydılar. Mustafa Kemal Paşa, Tiran elçisi Tahir Lütfü Beyi 3 Ekim 1928'de geri çekti. Buna karşılık Arnavutluk ise bütçede yapılan tasarrufu gerekçe göstererek Ankara'daki elçiliği kapattı.

Mustafa Kemal, Le Petit Parisien adlı Fransız gazetesinde yer alan demecinde "tek başına kalsa bile Zogu'nun krallığını tanımayacağını" açıkladı.¹⁴¹

İki ülke arasındaki ilişkiler 20 Ekim 1931'de İstanbul'da toplanan II. Balkan konferansında normale dönmeye başlayacaktır. Türk- Arnavut ilişkileri 1933 yılına

¹³⁸ Bilal Şimşir. (2001). *Türkiye-Arnavutluk İlişkileri, Büyükelçilik Anıları (1985-1988)*. ASAM Yayınları, Ankara, s.337.

¹³⁹ Bilal Şimşir. (1981). *Atatürk'ten Elçi Rüşan Eşref Ünaydın'a Yönerge*. Prof. Dr. Ahmet Şükrü Esmer'e Armağan, Ankara, s.300.

¹⁴⁰ Şimşir, a.g.e., s.18.

¹⁴¹ Şimşir, a.g.e., s.302.

kadar “telgraf diplomasisi” ile onarılacak ve diplomatik diyalog yeniden başlayacaktır.¹⁴²

Konferansa katılan devlet başkanlarına telgraf çeken Mustafa Kemal, Kral Zogu’ya şu telgrafı çekti: “ikinci Balkan Konferansı azasını bu gün Ankara da kabul etmekle hakiki bir memnuniyet hissettim. Arnavut milli teşekküllerinin mümessilleri tarafından hakkında ve Türk milleti hakkında izhar olunan temenniyattan pek mütehassis oldum.”¹⁴³

Bu çerçevede Arnavutluk’un yeni Ankara elçisi Cavit Leskoviki’yi kabulü sırasında Atatürk şunları söyleyecektir:

“birbirlerine asırlık samimi bağlarla bağlı iki milletin karşılıklı dostluk ananeleri çok kuvvetlidir. Bu ananeler milletimizin menfaatleri kadar sulh maksadına da uygun düşen her gayreti kolaylaştıracak maliyettir.”¹⁴⁴

Balkan Paketi’nin imzalanmasından sonra Atatürk genel sekreteri Ruşen eşref Bey’i Tiran Elçiliğine atadı. Atatürk, Ruşen Eşref’le verdiği yazılı buyrukta, Türk-Arnavut ilişkileri, Arnavutluk ve Balkan Paketi, Türkiye’nin Balkan politikası ve İtalya ile ilgili konular yer almaktaydı.¹⁴⁵

Ahmet Zogu, Ruşen Eşref’i kabulünde “beş asır Türkiye ile his ve hars iştirakinde bulunduk. Beş asır Arnavut milletinin vahdetini Türkiye muhafaza etmiştir. Türkiye olmasaydı Arnavutluk kendini ne Slav istilasından kurtarabilirdi, ne de Latinlerin Arnavutluk’u cihandan silmelerinin önüne geçebilirdi. Varlığımızı Türkiye’ye borçluyuz. Bu gün bile Arnavutluğu teşkil eden hükümet unsurlarının ekseriyeti Türkiye’de tahsil ve terbiye görerek yetişmiş olanlardır. Herkesin bilmesi lazım gelir ki Arnavutlukta Türk elçisi yabancı bir varlık sayılmaz.”¹⁴⁶ diyerek sevincini dile getirdi.

Böylece normalleşen ilişkiler 1935-1939 yılları arasında olumlu yönde seyretti. 7 Nisan 1939 tarihinde İtalya’nın Arnavutluk’u işgali üzerine ikili ilişkiler kesintiye uğradı.¹⁴⁶

¹⁴² Şimşir, a.g.m., s.502.

¹⁴³ Şimşir, a.g.m., s.305.

¹⁴⁴ Bilal Şimşir. (1993). *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları. c.I*, TTK yayımları, Ankara, s.304-305.

¹⁴⁵ *Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri. c.II*, s.311.

¹⁴⁶ Şimşir, a.g.m., s.310.

3.6. TÜRKİYE- YUGOSLAVYA İLİŞKİLERİ

Milliyetçilik akımının etkisi ile 19. yüzyılın başlarında Osmanlı İmparatorluğu'na karşı ayaklanan Sırplar 1878 Berlin Antlaşmasıyla Sırbistan adını alarak bağımsızlıklarını kazandılar. Yaklaşık 500 yıl Osmanlı devletinin hâkimiyetinde kalan Yugoslavya toprakları ile Osmanlı toprakları arasındaki doğal irtibat Balkan Savaşları sonucunda Makedonya ve Batı Trakya'nın elden çıkması ile kesilmiştir.¹⁴⁷

Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti ile Sırbistan arasında siyasi ilişkiler kesilmişti. Bunun üzerine Belgrad'taki Osmanlı Elçisi Cevat (Ezine) Bey ile İstanbul'daki Sırp Elçisi Dr. Jakov Nenadoviç ülkelerine dönmüşlerdi.¹⁴⁸ Sırbistan, Birinci Dünya Savaşı'nda İtilaf Devletleri safında yer aldı. 1 Aralık 1928 tarihinde Sırbistan, Hırvatistan, Slovenya, Bosna-hersek ve Karadağ'dan oluşan "Sırp-Hırvat-Sloven" Krallığı kuruldu. 1929'da kabul edilen yasa ile bu devletin adı "Yugoslavya Krallığı" olarak değiştirilmişti.¹⁴⁹

Yugoslavya, Lozan Barış Konferansı'nda İtilaf Devletleri'nin görüşlerini destekledi. Ayrıca Yugoslavya, Türkiye'nin Meriç'in batısında toprak kazanımlar elde etmemesi için elinden geleni yaptı. Yugoslavya, Düyun-u Umumiye borçlarında kendisine taksim edilen borcu ödemek istemediğinden Lozan Barış Antlaşmasını onaylamadı. Bundan dolayı Türkiye ile Yugoslavya arasındaki savaş durumu devam ediyordu.

3.6.1 SİYASİ İLİŞKİLER (1923-1938)

1923 yılında Türkiye, yeni bir devlet olarak ortaya çıkınca uluslararası alanda ilişkilerini yeniden kurmak, bu ilişkileri devletler hukukuna, özellikle eşitlik, karşılıklı olma ve aynı haklara sahip olma ilkelerine uygun biçimde düzenlemek ve

¹⁴⁷ Şimşir, a.g.e., c.I, s.334.

¹⁴⁸ Ahmet Şükrü Esmer. (1953). *Siyasi Tarih (1919-1939)*. SBF Yayınları, Ankara, s.269.

¹⁴⁹ Ahmet Özgiray. (1999). Türkiye – Yugoslavya ilişkileri (1920-1938). *Izmir Tarih İncelemeleri Dergisi*, 4(2):11.

benimsediği barışçı politikasını güçlendirmek amacı ile komşularıyla ve diğer devletlerle ilk 15 yıl içinde bir dizi dostluk anlaşmazı imzalamıştır.¹⁵⁰

Balkan birliği memleketlerinden biri olan Yugoslavya ile de dostluk ilişkileri kurulmuştı. Bu münasebetlerin temeli her iki ülkenin balkanlarda statükonun korunmasına taraftar olmalarıydı. Türkiye ile Yugoslavya'nın birleştiği nokta ikisinin de bulunduğu konumu ve durumu koruma üzerinde kurdukları dış politikalarıdır.¹⁵¹

1924 yılında başlayan resmi diplomatik ilişkileri kurma çabaları, 1925 yılında hız kazandı. İki devlet arasında 29 Ekim 1914 de başlayan savaş durumu ancak 28 Ekim 1925 de imzalanan "Barış ve Dostluk Antlaşması" ile son verilmiştir. Bu durum iki ülke ilişkilerinin sağlıklı bir siyasal zemine oturtulmasında hızlandırıcı bir etkendi. Antlaşma, Türkiye ile Yugoslavya arasında resmi diplomatik ilişkileri başlatmasının yanında, iki ülke ilişkilerinin git gide gelişecek olan seyrine de kaynaklık etti.¹⁵²

Bu antlaşma dolayısıyla; Sırp, Hırvat ve Sloven krallığı temsilcisi Jivkoviç, Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Tefik Kemal Bey'e gönderdiği mektubunda şunları yazmaktadır:

"Sırp, Hırvat ve Sloven krallığı ile Türkiye Cumhuriyeti arasında imza edilen bugünkü Barış ve Dostluk antlaşması yürürlüğe girer girmez, tam karşılıklı olmak koşulu ile konsolosluk ve ticaret ilişkilerini, tarafların uyruklarının oturma ve yerleşme koşullarının, yargısal yardımlaşmaya ilişkin Konuları ve hükümetlerimizi ilgilendirebilecek tüm öbür sorunları düzenlemek üzere görüşmeler ve bağitlar yapmayı hükümetimin kabul ettiğini, son kez bu konuda hükümetlerimiz arasındaki görüş alışverişini anımsatarak, size bildirmekle onur duymaktayım. Bu fırsattan yararlanarak en derin saygılarımın kabulünü dilerim."¹⁵³

Türkiye ile Yugoslavya'nın sınır komşusu olmamalarından dolayı aralarında önemli bir anlaşmazlık konusu yoktu. Ancak iki ülke arasında askıda olan meseleler yok değildi. Yugoslavya'daki Türk Emlağı işi bunların başında geliyordu. Yugoslavya'nın, ülkesindeki Türklerin mallarına ve emlaklarına el koyması Türk-Yugoslav ilişkilerinin gelişmesindeki engellerin başında geliyordu. 1927'de

¹⁵⁰ Soysal, a.g.e., s.90.

¹⁵¹ Yusuf Hikmet Bayur. (1997). *Türkiye Devletinin Dış Siyaseti*. TTK-Basımevi, 5. Baskı, Ankara, s.176.

¹⁵² Soysal, a.g.e., s.253.

¹⁵³ Akşin, a.g.e., s.91.

Yugoslavya'nın bu el koyma işlemlerini askıya alması iki ülke ilişkilerini yumuşatmıştır.¹⁵⁴

Türkiye ile Yugoslavya'nın 1928 yılında aralarındaki soğukluğun bir diğer nedeni de; Türkiye'nin İtalya ile yakınlaşması ve 1928 yılında bir anlaşma imzalamasıdır.¹⁵⁵

Türkiye ile Yugoslavya ilişkilerinin olumlu yönde gelişmesinin nedeni her iki ülkenin de balkanlarda statükonun korunması tarafları olmalarıdır. 1930 yılında Türkiye ile Yugoslavya arasındaki ilişkilerin dostça bir ortamda gelişmesi sonucu Balkanlarda siyasi hava diyalogdan yana bir nitelik kazanmaya başlamıştı. Balkan birliğinin temelinde de sorunların bu yolla çözülmesi prensip olarak kabul edilmiştir.¹⁵⁶ 9 Kasım 1933 tarihinde taslağı Cenevre'de kararlaştırılan "Türkiye – Yugoslavya Dostluk, Saldırmazlık, Hakemlik ve Uzlaştırma Antlaşması"¹⁵⁷ 27 Kasım 1933'te Belgrat'ta imzalandı.

Bu anlaşmadan sonra yayınlanan resmi bildiriye "Türkiye ve Yugoslavya Dışişleri Bakanları milletler arası durumu ve balkanlardaki vaziyeti aralarında görüşerek her iki hükümetin aynı barış ve intizam ilkelerine ve milletler arası antlaşmalarına saygı gösterilmesi esasına bağlı olduklarını Müşahede etmişlerdir. Türkiye ve Yugoslavya arasında yapılan antlaşma zaten aralarında mevcut olan devamlı dostluk ilişkilerini güçlendirecek ve aralarında daha da kuvvetli bağlar kurulmasına temel olacaktır."¹⁵⁸ deniliyordu.

Türkiye- Yugoslavya dostluğu Tevfik Rüştü Bey'in 1934 Şubatında Belgrat'a yaptığı ziyaret sırasında kendini iyice gösterecek ve bu dostluğun semeresi 9 Şubat 1934 deki Balkan Paketi'nin imzalanmasında alınacaktır.¹⁵⁹

İki ülke arasındaki ilişkiler 6 Haziran 1934'te imzalanan "Suçluların İadesi Mukavelenamesi"¹⁶⁰ ve 3 Temmuz 1934'te imzalanan "Adli, Medeni ve Ticari İlişkilere Dair Mukavelename"¹⁶¹ ile daha da ileri gidecektir.

¹⁵⁴ Özgiray, a.g.m., s.12.

¹⁵⁵ Soysal, a.g.e., c.I, s.256.

¹⁵⁶ Akşin, a.g.e., s.241.

¹⁵⁷ Özgiray, a.g.m., s.15.

¹⁵⁸ Özgiray, a.g.m., s.18.

¹⁵⁹ *Düster*, 3. Tertip, c.XV, s.199-207, Soysal, a.g.e., c.I, s.442-446.

¹⁶⁰ Akşin, a.g.e., s.242.

Atatürk, Yugoslav gazetecilere Türk-Yugoslav dostluğu hakkında şu demeci vermiştir:

“Türkiye ile Yugoslavya arasında mevcut sağlam münasebetler, bütün Balkan milletleri arasında mevcut olması iktiza eden münasebetlerdendir. Balkanlar bu ideale doğru ne kadar fazla yükselirlerse, saadet ve terakkileri o nispette artar.”¹⁶²

1936 yılında Türkiye'nin dış politikada en önemli meselesi boğazlar sorunu olmuştur. Yugoslavya, boğazlar konusunda Türk tezine destek vermiştir. Bu bağlamda Yugoslavya Bakanı Stoyadinoviç 28-31 Ekim 1936 tarihlerinde Ankara'yı ziyaret etti. Stoyadinoviç'in Ankara ziyareti, Türkiye ile Yugoslavya arasındaki ilişkilerin geliştirilmesinde önemli adım teşkil etti. Görüşmeler sırasında Türkiye ile Yugoslavya arasında her alanda çıkarların örtüştüğü üzerinde görüş birliğine varıldı.¹⁶³

Bu diplomatik ilişkiler çerçevesinde başbakan İsmet İnönü ve Dışişleri Bakanı Tefik Rüştü Aras 12 Nisan 1937 tarihinde Belgrat'a gitti. Yugoslavya'nın özellikle İtalya ile imzaladığı anlaşma, başta Fransa olmak üzere Avrupa çevrelerinde de Balkan Antantı ve Küçük Antant'ın ciddi bir erozyona uğrayacağı düşüncesini doğurdu.¹⁶⁴

Bu ziyaret esnasında Stoyadinoviç ve İnönü'nün karşılıklı vermiş oldukları demeçler, Yugoslavya'nın üzerindeki sis perdesinin dağılmasını sağladı. Stoyadinoviç'in “Türk heyetinin Belgrat'ın ziyareti sadece iki memleket arasında devamlı ve samimi bir dostluk tezahürü değildir. Balkan Antantı çerçevesinde tesis ettiğimiz barışçı ve yapıcı siyasetinin devamı, takviyesi ve genişletilmesi hakkındaki ortak arzularımızın da ifadesidir.” şeklindeki açıklamasına İnönü, “İstisnasız bütün komşularımızla iyi anlaşma ve barış siyasetini hayız olduğu mümeyiz vasıf, kazanılmış dostluklarımızdan asla bir şey eksiltmeksizin bunlara daim ilave imkanını veren sağlamlık ve adem-i inhisardır. Şüphesiz blok halinde veya ayrı ayrı Balkan Antantı üyeleri ile diğer devletler arasında karşılıklı taahhüt çerçevesi dairesinde

¹⁶¹ Mustafa Karahasan. (1994). *M. Kemal Atatürk'ün barış felsefesi ışığı altında Türkiye-Yugoslavya dostluk ilişkileri*. II. Türk Tarih Kongresi, c.VI, TTK yayınları, Ankara, s.2546.

¹⁶² *Düstur*, 3. Tertip, c.XVII, s.139-149.

¹⁶³ *Düstur*, 3. Tertip, c.XVII, s.129-136.

¹⁶⁴ *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, c.III, s.140. *Cumhuriyet*, 30.10.1936, s.1.

meydana gelen bütün suret-i tesviye ve antlaşmalar gerek balkan barışı ve gerek uluslararası barış için tesirli ve kıymetli bir müzaheretir”¹⁶⁵ diyerek cevap verdi.

3.7. TÜRKİYE-ROMANYA İLİŞKİLERİ

1878’deki Berlin Antlaşması ile bağımsızlığını kazanan Romanya ilişkiler, Birinci Dünya Savaşı’na kadar olumu yönde gelişmiştir. Birinci Dünya Savaşı’nda Romanya’nın itilaf devletleri safında savaşa girmesiyle ilişkiler kesintiye uğramıştır.¹⁶⁶

Birinci Dünya Savaşı’ndan galip çıkan Romanya, savaştan topraklarını genişleterek çıkmıştır. Bu durum Romanya’yı statükocu bir dış politika takip etmeye itmiştir.

Romanya ile Türkiye arasında temel sorunu boğazlar konusu teşkil etmekteydi. Romanya, Lozan Konferansı’nda Türkiye’nin boğazlara hâkim olma isteğine karşı çıkmıştır.¹⁶⁷ Ancak, Lozan Barış Konferansı Türkiye ile Romanya arasındaki yakınlaşmanın da ilk adımını oluşturdu. Nitekim Romanya, Türkiye’nin Yunanistan’dan tazminat almasını desteklemiştir. Lozan Barış Konferansı’ndan sonra Türk-Romen ilişkileri karşılıklı anlayış içerisinde gelişmiş ve Balkanlarda istikrarın korunmasına büyük katkıda bulunmuştur.¹⁶⁸

3.7.1. SİYASİ İLİŞKİLER (1923-1938)

Mustafa Kemal Atatürk, Balkan devletleri ile yakın işbirliği için yaptığı konuşmada: “gerçekte Balkanlarda dost olabilmemiz için sadece birbirimize saygı duymaya ihtiyacımız var. Biz, komşu ülkelerle resmi ilişkileri mümkün olan en kısa zamanda yenileyip iyileştirmeyi ve konsolosluklar ile elçilikler açmayı samimiyetle arzu ediyoruz.” demiştir.¹⁶⁹

¹⁶⁵ Necmettin Sadak. Yugoslavya Başvekilinin Ankara’yı ziyareti ve neticeleri. *Akşam*, 1.11.1936, s.1.

¹⁶⁶ Yunus Nadi. Balkan Antantı her zaman daha kuvvetlidir. *Cumhuriyet*, 14.04.1937, s.1.

¹⁶⁷ *Cumhuriyet*, 13.04.1937, s.7.

¹⁶⁸ Tahsin Cemil. (1995). Romen-Türk dostluğunun tarihi temelleri. *Yeni Türkiye*, mart-nisan, s.302.

¹⁶⁹ Armaoğlu, a.g.e., s.184.

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanından sonra Türkiye-Romanya siyasi ilişkileri yeniden başladı. 6 Haziran 1924 tarihinde Ankara ve Bükreş'te yeni elçilikler oluşturuldu.¹⁷⁰

Romanya'nın ilk Ankara Elçisi Flaty 20 Nisan 1924 güven mektubunu Reis-i Cumhur Hazretlerine Çankaya'da sunmuştur. Buna karşılık, Bükreş'e gönderilen ilk Türk Elçisi Cevat (Ezine) Beyde 21 Nisan 1924 günü güven mektubunu sunmuştur.¹⁷¹ Bu durum Türkiye ile Romanya arasında münasebetlerin geliştirilmesine elverişli bir ortam hazırlamıştı. Böyle bir ortamda Romanya'daki Türk diplomatı Hüseyin Ragıp Bey 1926 yılında Romanya Dışişleri Bakanı ile görüşerek bir Balkan Paktı oluşturulması projesinden bahsetmişti. Daha sonra bu fikir Türk Dışişleri Bakanlığı tarafından da dile getirilmiş ve Yunanistan'dan da destek görmüştür.¹⁷²

Dış politikada iki ülke arasında meydana gelen olumlu gelişmelerin bir sonucu olarak Türkiye ile Romanya arasında 11 Haziran 1929'da "İkamet, Ticaret ve Seyri Sefain Sözleşmesi"¹⁷³ ile 18 Eylül 1930 da "Mezarlıkların Muhafazasına Dair Antlaşma"¹⁷⁴ imzalandı.

1930'lu yıllarda Türkiye-Romanya ilişkilerini etkileyen belli başlı olaylar şunlardır:

- 1) Boğazlar meselesi, Karadeniz güvenliği, Balkan birliği
- 2) Küçük itilaf,
- 3) Rus- Romen ilişkileri,
- 4) Revizyonculuk,¹⁷⁵

Bununla birlikte Türkiye ile Romanya ilişkilerinin gelişmesine en büyük katkılardan biri Hamdullah Suphi Tanrıöver yaptı. Tanrıöver, Türkiye'nin Bükreş

¹⁷⁰ Mihail Maxim Guboğlu. (2003). *Yeni Romen belgelerine göre büyük Atatürk, Dr. İbrahim Temo ve Romanya*. 5. Uluslararası Atatürk kongresi 8-12 Aralık, c.I, Ankara, s.371.

¹⁷¹ Genelkurmay Ateşe Başkanlığı. (2006). *Tarihte Türk-Romen İlişkileri*. Genelkurmay Basımevi, Ankara, s.145.

¹⁷² Guboğlu, a.g.m., s.1047.

¹⁷³ Soysal, a.g.e., c.I, s.90.

¹⁷⁴ Dilek Barlas. (2000). *Atatürk Döneminde Türkiye'nin Balkan Politikası İçinde Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası*. (Der.), Azmi Süslü, Ankara, ss.161.

¹⁷⁵ *Düstur*, 3. Tertip, c.XI, s.1396-1436.

Büyükelçiliği görevinde yaptığı çalışmalarla iki ülke ilişkilerinin mimarlarında oldu.¹⁷⁶

Hızla gelişen diplomatik ilişkiler sonucunda Romanya Dışişleri Bakanı Titulescu Ekim 1933'te Ankara geldi. İki ülke arasında 17 Ekim 1933'te "Romanya-Türkiye Dostluk, Saldırmazlık, Hakemlik ve Uzlaştırma Antlaşması" imzalandı.¹⁷⁷

Bu anlaşma iki ülke ilişkileri açısından temel olarak, içtenlikle bir dostluk kuruyor, birbirlerine karşı saldırıya geçmemek yükümlülüğünü getiriyor ve aralarında çıkacak uyuşmazlıklara barışçı yollarda çözümünü yöntemlerini öngörüyordu.¹⁷⁸

Bu anlaşma iki ülke ilişkilerini güçlendirmekte ve Balkanlardaki siyasi yapının korunması ve sorunların işbirliği içinde çözümü açısından barış politikasının bölgeye yerleşmesi için yapılan çalışmaların temel taşlarından birini teşkil etmekteydi. Bundan sonra Türkiye- Romanya devletleri arasındaki ilişkiler balkan birliği çerçevesi içinde daha da gelişmeye devam etti.¹⁷⁹

Romanya Dışişleri Bakanı Titulescu'nun 1933'teki Ankara ziyareti ve Tevfik Rüştü Aras'ın 1934 deki Romanya'daki temasları, iki ülke arasındaki dostluğu pekiştirmiştir.¹⁸⁰

Ancak, Türkiye'nin boğazlar rejiminin değiştirilmesi için ilgili devletleri toplantıya çağırması Türkiye – Romanya ilişkilerinde sıkıntıya neden oldu.¹⁸¹ Titulescu, ilk olarak Türkiye'nin boğazlar meselesinde Romanya'ya ve balkanlı müttefiklerine danışmadığını ileri sürerek tepki gösterdi. Romanya'nın gerek Türkiye gerekse Balkan Paktı ile ilişkilerini sıkıntıya sokacak kararlar alması üzerine Türkiye, Balkan ülkeleri nezdinde yoğun bir diplomasi trafiği yaşadı. Yapılan temasların ardında Romanya, konferanstan birkaç gün öncesinde Türkiye'yi desteklemeye karar verdi.¹⁸²

¹⁷⁶ *Düstur*, 3. Tertip, c XII, s.119-122.

¹⁷⁷ Cemil, a.g.m., s.307.

¹⁷⁸ Guboğlu, a.g.m., s.1051.

¹⁷⁹ *Düstur*, 3. Tertip, cXV, s.189-195. Soysal, a.g.e., c.I, s.438-440.

¹⁸⁰ Soysal, a.g.e., s.445.

¹⁸¹ Akşin, a.g.e., s.240.

¹⁸² Aras, a.g.e., s.226.

1936 Montreux konferansında Romanya delegasyonu boğazlar konusunda Türkiye'yi destekleyecek ve Titulescu şu konuşmayı yapacaktır: "Türkiye'nin emniyetine temas eden her şey aynı zamanda Romanya'nın emniyetine temas eder. Ben diyeceğim ki; boğazlar Türkiye'nin bizzat kalbidir. Fakat aynı zamanda da Romanya'nın ciğeri'dir. Bir bölge bir milletin kalbi, diğer milletin de ciğeri olunca da bu iki ulusa birleşmelerini emreder." Romanya ve Türkiye bunu anlamışlardır.¹⁸³

Romanya, Sovyet Rusya ile arasındaki Besarabya sorununda Türkiye'nin dostluğuna güvenerek ve tavsiyelerine uyararak Sovyetler Birliği ile iyi geçinme siyasetine yönelecektir. Böylece bu sorun kuvvete başvurmadan halledilme yoluna girecektir.¹⁸⁴

Türk-Romen ilişkileri Titulescu'nun görevden uzaklaştırılmasından sonra da iyi bir atmosferde gelişmeye devam edecektir. 1937'de Romanya'nın yeni Dışişleri Bakanı Antonesco Türkiye'ye geldi. Antonesco'nun Türkiye'yi ziyareti, zaten iyi durumda olan iki ülke ilişkilerine daha canlı bir görünüm kazandırdı.¹⁸⁵ Mustafa Kemal Atatürk, Antonesco ile görüşme esnasında "her gün kudreti daha da artan bir Romanya'yı bütün kalbimizle isteriz. Dostluğumuz o kadar sıkı ve emindir ki, Romanya daha kuvvetli oldukça biz de kendimizi daha kuvvetli addederiz."¹⁸⁶

Mayıs 1937'de Dışişleri Bakanı Tefik Rüşti Aras Bükreş'e gitti ve iki ülke ilişkilerinin gelişimi hakkında temaslarda bulundu. Aynı yıl Romanya Kralı Carol da İstanbul'u ziyaret etti.¹⁸⁷

Başbakan Celal Bayar ve Dışişleri Bakanı Tefik Rüşti Aras'ın 1938 sonlarında, iki ülke arasındaki ilişkiyi daha da yakınlaştırmak amacı ile Romanya'yı ziyaret etme düşüncesi Mustafa Kemal Atatürk'ün hastalığı dolayısı ile ertelendi.¹⁸⁸

M. Kemal Atatürk'ün vefatı Romanya da büyük bir hüzne neden olmuştur. "21 Kasım 1938" Romanya'da ulusal matem günü ilan edilmişti.¹⁸⁹

¹⁸³ Cemil, a.g.m., s.304.

¹⁸⁴ Türkiye dış politikalarında 50 yıl: *Montreux ve Savaş Öncesi Yılları (1935-1939)*. s.30.

¹⁸⁵ *Montreux ve Savaş Öncesi Yılları (1935-1939)*. s.65.

¹⁸⁶ Tefik Rüşti Aras. (1945). *Görüşlerim*. Tan Basımevi, İstanbul, s.47.

¹⁸⁷ Cemil, a.g.m., s.304.

¹⁸⁸ *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*. (1989). c.II, Ankara, s.324.

¹⁸⁹ Guboğlu, a.g.m., s.1061.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'NİN BALKAN POLİTİKASINDA BALKAN PAKTI

4.1. BALKAN PAKTI'NİN OLUŞUMU

Balkanlar, 19. Yüzyıl Avrupa'sının göbeğinde kanayan bir yara gibiydi. 20. Yüzyılın ilk çeyreğinde de Balkanlar isyan, komitecilik faaliyetleri ve savaşlarla iç içe olduğundan dolayı kan kaybı devam ediyordu.¹⁹⁰

Birinci Dünya Savaşı sonunda ortaya çıkan tablo Balkan ülkeleri arasında önemli sorunlar meydana getirmişti. Yapılan antlaşmalar savaşın galiplerine büyük kazançlar sağlarken, mağluplarını da haksızlıklarla karşı karşıya bıraktı. Savaş sonunda ortaya çıkan mevcut durumun korunması galip devletlerin temel politikası haline geldi. Savaş sonrası mağlup devletler; ortaya çıkan mevcut durumun değiştirilmesi için sesini yavaş yavaş yükseltmeye başlamıştı.¹⁹¹

Balkan ülkeleri arasındaki ilişkilerin düzelmesine Locarno Antlaşmaları, Briand- Kellov Paktı, Litvinof Protokolü ve Küçük Antant¹⁹² gibi ittifaklar teşvik edici rol oynamıştır. Bunların hepsinin ötesinde Türk-Yunan yakınlaşması Balkan birliğine en önemli dayanak olmuştur.¹⁹³

Türkiye ve Yunanistan'ın Balkan birliğine katkısını ortaya koyması açısından dışişleri bakanı Tevfik Rüştü Aras'ın Temmuz 1933'te Atina'yı ziyareti sırasında konu ile ilgili olarak verdiği demeçte; "balkan birliğinin temel şartı, bu pakte Türkiye ve

¹⁹⁰ *Cumhuriyet*, 18.05.1937, s.3.

¹⁹¹ Cemil, a.g.m., s.305.

¹⁹² İsmail Soysal. (1985). *Balkan Paktı (1934-1921)*. Yusuf Hikmet Bayur'a Armağan . TTK Basımevi, Ankara, s.131.

¹⁹³ Armaoğlu, a.g.e., s.337.

Yunanistan'ın katılmasıdır. Çünkü bu iki memleket daima beraber olacaklar ve birbirinden ayrılmayacaklardır.”¹⁹⁴ demiştir.

Balkanlarda işbirliği fikri ilk kez Türk yetkililer tarafından ortaya atılmıştır. 1926 yılında Bükreş'teki Türk elçiliğinde görevli Ragıp (Baydur) Bey, Romanya Dışişleri Bakanı Duca'ya balkan ülkelerini içeren bir balkan paktının kurulmasını önermiştir. Ertesi yıl Tevfik Rüştü Aras; “balkanlar, balkan halklarına aittir.” Sloganından hareketle bir balkan paktının kurulmasını savunmuştur.¹⁹⁵

İşte bu durum içinde uluslar arası barış bürosunun 6-10 Ekim 1929'da Atina'da düzenlediği evrensel barış kongresinde, Yunanistan'ın eski başbakanlarından Papanastasiu bir “Balkan Birliği” kurulmasını teklif etmiştir. Bunun üzerine kongre, Balkan devletleri arasında gayri resmi mahiyette olan bir konferansın toplanmasını kararlaştırdı.¹⁹⁶

4.2. I. BALKAN KONFERANSI

14 Haziran 1930 da başta Türkiye olmak üzere Bulgaristan, Yugoslavya, Romanya ve Arnavutluk hükümetleri telgraflarla Yunanistan tarafından konferansa davet edilmiştir. İsmet Paşa bu telgrafa olumlu cevap vermiş ve Türkiye'nin bu konferansa katılacağını bildirmiştir. Konferansa katılacak Türk heyeti, TBMM İkinci Başkanı Hasan (Saka) Bey'in başkanlığında; Yakup Kadri, Ruşen Eşref, Reşit Saffet, Zeki Mesut Bey'lerden oluşmuştur.¹⁹⁷

I. Balkan Konferansı, 5 Ekim 1930'da Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya, Arnavutluk, Bulgaristan ve Romanya'dan 150 delegenin katılımı ile Atina'da toplanmıştır. Hasan Bey ve Venizelos konferans sırasında söz alarak konferansın önemine dair konuşma yapmışlardır.¹⁹⁸

Konferans Başkanı Papanastasiu, konferansta yaptığı konuşmada;

“konferansın başlıca gayesi buna iştirak edecek devletler arasında savaşı kati suretle

¹⁹⁴ Antlaşmalar hakkında detaylı bilgi için bkz. Esmer, a.g.e., s.38-41.

¹⁹⁵ Soysal, a.g.m., s.142.

¹⁹⁶ *Hâkimiyeti Milliye*, 18.07.1933, s:1

¹⁹⁷ Dilek Barlas, (1999). *Türkiye'nin 1930'lardaki Balkan Politikası. Çağdaş Türk Diplomasisi*, 200 *Yıllık Süreç*. İsmail Soysal, (Ed.). TTK yayınları, Ankara, s.361.

¹⁹⁸ Gönülbol ve Sar, a.g.e., s.96.

ortadan kaldırmaktadır. Birliğin faaliyeti; Cemiyet-i Akvam'ın kadrosu dahilinde ve onun zihniyeti ile denk olacaktır. Birlik, birliğe dahil olan devletler arasındaki beynelmilel itilaflara riayet edecek ve müşterek bir iktisadi teşkilat vücuda getirmeye çalışacaktır. Birliğin bir hedefi de fikir sahasında bir yakınlaşma vücuda getirilmesini sağlamaktır.” Şeklindeki açıklamasıyla bu konferansın, Balkan Devletleri arasında kapsamlı bir diyalog ortamı oluşturmak amacı olduğunu vurgulamıştır.¹⁹⁹

Konferansa katılan devletlerden balkan devletleri ile ilişkilerinde en sorunsuz devlet Türkiye idi. Türk temsilcileri heyeti başkanı, Hasan Bey'in de vurguladığı gibi Türkiye, “balkan hükümetleri arasında bir teşriki mesai husulünü ümit etmekteydi”.²⁰⁰

Konferansta siyasi meselelerden uzak, daha çok üzerinde kolay uzlaşılabilir konular görüşüldü. Konferansta Balkan devletleri arasında iktisadi, toplumsal, siyasi ve kültürel yakınlaşmayı sağlayacak daimi bir teşkilat kurulması, Balkan devletleri arasında her yıl dışişleri bakanları seviyesinde bir toplantı yapılması, bir balkan paktı hazırlanması ve pakt içerisinde savaşın yasaklanarak sorunların barış yoluyla çözülmesi kararlaştırılmıştır.²⁰¹

I. Balkan Konferansı'nda şu kararlar alınmıştır:

- a) Balkan devletleri arasında her yıl dış işleri bakanları düzeyinde bir toplantı yapmak,
- b) Bir Balkan Paktı hazırlamak; bu pakt içinde savaşın yasaklanması, uyuşmazlıkların barış yolu ile çözülmesi ve bir tecavüz halinde karşılıklı yardımda bulunulması hakkında hükümler bulunacaktı,
- c) Daimi bir örgüt kurulacak; bu örgütün amacı balkan ulusları arasında Ekonomik, sosyal kültürel ve siyasi alanda yakınlaşmayı sağlayarak balkan birliğinin kurulmasını kolaylaştırmaktır.²⁰²

¹⁹⁹ *Hakimiyet-i Milliye*, 17.06.1930, s.1.

²⁰⁰ Gönlübol ve Sar, a.g.e., s.96. Soysal, a.g.e., s.661.

²⁰¹ *Cumhuriyet*, 14.10.1930, s.1.

²⁰² *Cumhuriyet*, 5.10.1930, s.3.

4.3. II. BALKAN KONFERANSI

II. Balkan Konferansı, bir önceki konferansta kararlaştırıldığı üzere 20-26 Ekim 1931'de İstanbul'da toplanmıştır. Açılış toplantısının Dolmabahçe Sarayı'nda, kalan toplantıların ise Yıldız Sarayı'nda yapılması planlanmıştı. II. Balkan konferansı 20 Ekim 1931'de Dolmabahçe Sarayı'nın merasim salonunda Hasan Bey'in konuşması ile başlamıştır.²⁰³

Yunan Heyeti Başkanı Papanastasiu'nun; "Türkiye için üç vatan vardır. Birisi ona Türkiye, ikincisi Yunanistan ve üçüncüsü Balkanlar'dır. Yunanistan için de üç vatan vardır. Biri Yunanistan, biri Türkiye, üçüncüsü Balkanlar'dır." şeklinde vermiş olduğu demeci ile Türkiye ile Yunanistan'ın konferansta ortak hareket edeceklerine işaret etmekteydi.²⁰⁴

II. Balkan Konferansında, Balkan devletlerini ilgilendiren esas sorunlar ele alınmıştır. Balkan devletleri arasında Bulgaristan, Yugoslavya ve Yunanistan arasında Makedonya meselesi; Yugoslavya ile Arnavutluk arasında azınlıklar meselesi; Romanya ile Bulgaristan arasında ise güney Dobruca meselesi bulunmaktaydı. Sözü edilen karmaşık sorunların ortak yönü azınlıklardı. Bu gerçek ise konferanstan somut sonuçlar alınmasının önündeki en büyük engeldi.²⁰⁵

II. Konferans, I. Konferans kadar başarı sağlayamamıştı. Esasa ilişkin konular ele alınmaya başlayınca, revizyonist ve anti revizyonist devletler arasındaki görüş ayrılıkları su yüzüne çıkmıştır.²⁰⁶

Balkan Konferansı temsilcileri son oturumunu yapmak üzere Ankara'ya geldiler. Ankara'daki toplantıda Mustafa Kemal Atatürk şu konuşmayı yapmıştır:

"Balkan milletleri bu gün Arnavutluk, Bulgaristan, Romanya, Yunanistan, Yugoslavya ve Türkiye gibi müstakil siyasi mevcudiyetler halinde bulunuyorlar. Bütün bu devletlerin sahipleri olan milletler asırlarca beraber yaşamışlardır. Denilebilir ki, Türkiye Cumhuriyeti dahil olduğu halde son asırlarda vücut bulan bu günkü balkan devletleri Osmanlı İmparatorluğu'nun yavaş yavaş parçalanmasının ve nihayet tarihe gömülmesinin tarihi neticesidir. İşte, siz muhterem Balkan milletleri temsilcileri, mazinin karışık his ve hesaplarının üstüne çıkarak derin kardeşlik esasları kuracak ve

²⁰³ Gönübol vd., a.g.e., s.104.

²⁰⁴ Gönübol ve Sar, a.g.e., s.97.

²⁰⁵ Cumhuriyet, 15.09.1931, s.1.

²⁰⁶ Cumhuriyet, 17.10.1935, s.4.

geniş birlik ufukları açacaksınız, ihmal olunmuş ve unutulmuş büyük gerçekleri ortaya koyacaksınız. İnsanları mutlu edecek yegâne vasıta, onları birbirine yakınlaştırarak, onlara birbirini sevdirecek karşılıklı maddi ve manevi ihtiyaçlarını temine yarayan hareket ve enerjidir. Siz tuttuğunuz şerefli insanlık yolunda, bağlılık örneği olacak, ciddi ve devamlı çalışma ve bu çalışmanın başarılarla taşlanmasını dilerim. Temsil ettiğiniz balkan devletlerine de geniş refah ve mutluluklar dilerim. Ve Balkan milletlerinin saygıdeğer devlet başkanları için sağlık ve mutluluklar dilerim. Milletlerinize benden sıcak sevgiler, içten dostluklar götürünüz. Sizi ve sizin soylu milletlerinizi saygı ile bir kez daha selamlarım.”²⁰⁷

II. Balkan Konferansı’nda Balkan devletleri arasında revizyonist ve anti revizyonist tutumların görülmeye başlaması, bir balkan paktının hazırlanmasına engel oldu.²⁰⁸

4.4. III. BALKAN KONFERANSI

III. Balkan Konferansı, 23-26 Ekim 1932’de Bükreş’te toplanmıştır. Bulgaristan’ın azınlıklar konusundaki tutumu III. Balkan Konferansına damgasını vurdu. Türk ve Yunan temsilcileri bu sorunun sonraya bırakılarak bir sene içinde ilgili devletler arasında çözümlenmesini teklif etti. Bulgar temsilcileri azınlık konusunun Balkan misakının ön koşulu olduğunu ileri sürdü. Bu nedenle bu sorun halledilmedikçe misak müzakerelerine katılmayacaklarını, konferansta gözlemci sıfatıyla bulunacaklarını bildirdi.²⁰⁹

Azınlıklar sorunu üzerindeki tartışmalar sürerken 23 Ekimde konferansın siyasi konusunda balkan misakının kesin olarak akdi hakkında görüşmelerde bulunuldu.²¹⁰

III. Balkan Konferansı’nda Yunan Heyeti Başkanı tarafından “Balkan Misakı” konulması için öneri verildi. Konseyde uzun tartışmalar sonunda kabul edilen Balkan Misakı’nın esasları şunlardır:

a) Balkan devletlerinden biri diğerine karşı hiçbir şekilde saldırmayacaktı.

²⁰⁷ *Cumhuriyet*, 19.10.1931, s.2.

²⁰⁸ Akşin ve Fırat, a.g.e., s.122.

²⁰⁹ *Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri*. c.II, s.305-307. Afet İnan. (1968). Balkan Antantı (1934).

Bellekten, 32(126):286-291.

²¹⁰ Gönülbol ve Sar, a.g.e., s.100.

b) Toprak, sınır vs. gibi konular ortak çalışmalarla çözümlenecekti.

c) Balkan devletlerinin arasında devam eden anlaşmazlıkları gidermek üzere, her ülke delegesinin katılımı ile oluşturulacak bir jüri kurulu meydana getirilecek, bu kurul daimi nitelikte görev yapıp, sorunları mevcut antlaşmalara göre çözecekti. Jüri heyetinin çözemediği meseleler için milletler cemiyeti veya hakeme başvurulacaktı.²¹¹

Bu görüşmeler sonucu Bulgaristan heyeti, çalışmalardan memnun kalmayarak konferansı terk etmişlerdi. Konferansın diğer beş üyesi ekonomik ve sosyal işbirliği konuları üzerinde görüşmelere devam etmişler ve Balkan devletleri arasında bir gümrük birliği kurulmasını kararlaştırmışlardır.²¹²

Bu konferansta; Balkan Ticaret ve Sanayi Odası, Balkan Denizcilik Bürosu, Balkan Ziraat Odası, Balkan Turist Federasyonu, Balkan Hukukçular Komisyonu, Balkan Tıp Federasyonu gibi teknik ve mesleki örgütler ortaya çıkmıştır.²¹³

4.5. IV. BALKAN KONFERANSI

IV. Balkan Konferansı toplanmadan önce Atatürk'ün doğduğu eve Yunan Hükümeti tarafından "Türk Milletinin büyük inkılâpçısı ve Balkan Birliği'nin kurucusu Gazi Mustafa Kemal bu evde dünyaya gelmiştir." ifadelerinin yazılı olduğu bir levha asılmıştır. Bu olumlu gelişmeler ışığında IV. Balkan Konferansı, 5-11 Kasım 1933 tarihinde Selanik'te toplanmıştır.²¹⁴

IV. Balkan Konferansı ile ilgili olarak Mustafa Kemal Atatürk'ün şu sözlerini 7 Kasım 1933 tarihi Hâkimiyet-i Milliye gazetesi haber yapmıştır. "milletlerimizin aynı ecdada birbirine yakın ve hısım ırklara sahip olduklarını, asırlarca müşterek bir hayat sürdürdüğümüzü unutmayalım."

İki ülke ilişkilerinin hız kazandığı dönem olan 1933 yılında; Türk – Yunan Misakı'nın imzalanması, Türkiye-Romanya Dostluk, Saldırmazlık ve Hakem

²¹¹ *Cumhuriyet*, 25.10.1932, s.1.

²¹² *Cumhuriyet*, 26.10.1932, s.3.

²¹³ *Cumhuriyet*, 26.10.1932, s.4.

²¹⁴ Armaoğlu, a.g.e., s.338.

Antlaşmasının imzalanması, Türkiye-Yugoslavya Dostluk Saldırmazlık ve Hakem Antlaşmasının imzalanması hedeflenen Balkan Birliği yolunda olumlu gelişmelerdi.²¹⁵

Revizyonist ülkeler karşısında güvenliklerini tehlikede gören Türkiye ile Yunanistan, Balkanlarda işbirliği konusunu daha sık gündeme getirmeye başlamışlardı. Türkiye-Yunanistan kendi aralarında “İçten Antlaşma Pakti” imzalayarak sınırlarını güvence altına almışlardır.²¹⁶

Bulgar heyeti bu konferansta iki şartı ileri sürmüşlerdir: bunlardan birisi Bulgar milletinin diğer Balkan milletleriyle eşit hakkı olduğunun tanınması, diğeri de antlaşmalarla ortaya konulan azınlık sorunlarının tanınıp uygulanmasıydı. Bulgar heyetinin belirtmek istediği asıl nokta Nevilly antlaşmasıydı.²¹⁷

IV. Balkan Konferansında Nevilly Antlaşmasını değiştirmek isteyen Bulgaristan ve İtalya baskısı altındaki Arnavutluk’un Balkan Pakti’na girmeyecekleri anlaşılmıştı.²¹⁸

Sonunda, Şubat 1934’te Balkan devletlerinin bir pakt oluşturulmasında görüş birliğine varmışlardır. Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya ve Romanya arasında 9 Şubat 1934 tarihinde Atina’da imzalanmıştır.²¹⁹

Balkan Pakti’nin oluşumunda Türkiye nasıl başrolü oynadıysa, bu pakta sonuna kadar sadakatle bağlanan da Türkiye olacaktır.²²⁰

4.6. BALKAN PAKTI

Türkiye, Atatürk’ün; “yurtta sulh, cihanda sulh” ilkesi çerçevesinde politikalar üretmiş ve bu doğrultuda barış için ilk adımı 18 Temmuz 1932 tarihinde Milletler Cemiyeti’ne üye olmakla almıştır. Türkiye’nin bu politika doğrultusunda

²¹⁵ Soysal, a.g.m., s.146.

²¹⁶ *Hakimiyet-i Milliye*, 11.11.1933, s.1.

²¹⁷ Balkan ülkeleri arasında imzalanan antlaşmaların metni için bkz. Soysal, a.g.e., c.I, s.435-446.

²¹⁸ Soysal, a.g.m., s.146.

²¹⁹ *Hakimiyet-i Milliye*, 25.11.1933, s.3.

²²⁰ Akşin ve Fırat, a.g.e., s.112.

attığı ikinci adım ise Balkan Paktı'dır. Türkiye, bu pakt ile Balkanları, büyük devletlerin nüfuzuna kapatmak istiyordu.²²¹

Bu ilke çerçevesinde Balkan Paktı'na doğru atılan en önemli adım 14 Eylül 1933 tarihli Türk-Yunan Samimi Antlaşma Misakı oldu. Bir diğer önemli adım ise; Türkiye ile Romanya arasında imzalanan Dostluk, Saldırmazlık, Hakem Antlaşması ve Türkiye ile Yugoslavya arasında imzalanan Dostluk, Saldırmazlık, Hakem Antlaşmaları oldu. Pakta doğru atılan son adım ise 28 Kasım 1933 tarihinde Belgrat'ta, Türkiye-Yunanistan adına Tevfik Rüştü Aras ile Yugoslavya – Romanya adına Yugoslavya Dışişleri Bakanı Yevtiç tarafından imzalanan geçici protokol oldu. Böylelikle dört hükümet arasında bir disiplin sağlanmış oluyordu.²²²

Dört Balkan devleti arasında pakt önceleri gizli tutulmuş ve büyük devletlere resmen bilgi verilmemiştir. Ancak pakt ile ilgili haberler kısa zamanda yayılmış ve büyük devletler bu konudaki görüşlerini açıklamıştır.²²³

İngiltere, Paktin imzalanmasını olumsuz karşılamıştır. İngiltere'nin Atina Temsilcisi Waterlow, Yunan basınına bir açıklama yaparak pakta Bulgaristan'ın yer almasını eleştirmiştir. İngiltere'nin Pakta olumsuz yaklaşmasının asıl nedeni, Balkan devletlerinin her biri üzerinde oluşturmak istediği diplomatik etkinin azalacağından endişe etmiş olmasıdır.²²⁴

Bekleneceği üzere, İtalya Paktin imzalanmasından rahatsız olmuştur. İtalya'nın Ankara Büyükelçisi Lajacana, Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri Numan Menemencioğlu ile 4 Aralık 1933 tarihinde yapmış olduğu görüşmede şunları söylüyordu: "dört devlet, pakti hemen bağitlarsanız Bulgaristan felce uğrar ve İtalya'nın dostları olan Türkiye ve Yunanistan için kaybolmuş bir duruma girer. Onun felce uğraması yalnız balkanların değil Avrupa'nın çıkarı ile ilgilidir. "Bunca yıl beklediniz biraz daha sabırlı olun."²²⁵

Paktı imzalayan ülkelerde ise Yunanistan dışında tepkiler olumlu olmuştur. Venizelos, paktın imzalanmasının Yunanistan ile İtalya arasında sorun meydana getirebileceğini ifade etmiştir. Ayrıca, 22 Şubat 1934 tarihinde Başbakan İsmet

²²¹ *Düstur*, 3. Tertip, c.XV, s.185-186.

²²² Armaoğlu, 20. yy. Siyasi Tarihi, s.339.

²²³ Armaoğlu, a.g.e., s.335.

²²⁴ Soysal, a.g.m., s.151.

²²⁵ Soysal, a.g.m., s.152.

İnönü'ye bir mektup göndererek Balkan Paktı ile ilgili rahatsızlığını belirtmiştir. İsmet İnönü ise Venezilos'a gönderdiği cevabı telgrafla, paktın yalnızca Balkan Devletleri arasında imzalanmış olduğundan İtalya'nın tepkisini çekmeyeceğini belirtmiştir.²²⁶

Balkan Paktı'nı imzalayacak olan devletler kendi aralarında görüşmelerini sürdürürken Bulgaristan'ı da pakta dahil etmek için bir diplomasi trafiği yaptılar. Bulgaristan başbakanı Muşanof'un 21 Ocak 1934 tarihinde söylediği "size kati olarak şunu söyleyebilirim ki bu günkü hudutları teyit eden bir misakı bile imza etmeyeceğiz." şeklindeki sözleri Bulgaristan'ın mevcut yaklaşımını açıkça ortaya koydu. Bu durum Bulgaristan'ın Pakt dışında kalacağı kanısını kuvvetlendirdi.²²⁷

Avrupalı büyük devletlere Paktı anlatmak amacı ile Yunanistan Dışişleri Bakanı Maximos Londra, Paris ve Roma'ya gitti. İngiltere ve Fransa'nın olumlu yaklaşımlarına karşılık İtalya pakta muhalefet göstermiştir.²²⁸

Türk Hükümeti Balkan Paktı hazırlıkları kapsamında Sovyet Hükümeti'ni 1925 Türk – Sovyet Saldırmazlık Paktı'nın 1929 Uzatma Protokolü'nün 2. Maddesi gereğince bilgilendirmişti. Bu maddeye göre:

"taflardan biri öteki tarafa bildirmeksizin onun kara yada denizden doğrudan doğruya komşusu olan devletlerle siyasal bağlar yapmayı amaçlayan görüşmeye girmemeleri ve bu gibi antlaşmaları ancak anılan tarafın onaması ile yapmayı yükümlenir."²²⁹

Balkan Paktı tasarısına son şeklini verip parafa etmek üzere dört hükümetin temsilcileri 1934 Şubatında Belgrat'ta bir araya gelmişlerdi. 4 Şubat 1934 tarihinde parafa edilen Balkan Antantı ve Ek Protokolü 9 Şubat 1934 tarihinde Türkiye, Romanya, Yugoslavya ve Yunanistan'ın katılımıyla Atina'da imzalanmıştır.²³⁰ anlaşmanın esas hükümleri üç madde etrafında toplanmıştır. Buna göre;

"Birinci madde: Türkiye, Yugoslavya, Yunanistan ve Romanya kendilerinin tüm balkan sınırlarının güvenliğini, karşılıklı olarak güvence altına alırlar.

²²⁶ Dışişleri Bakanlığı, a.g.e., s.311.

²²⁷ Dışişleri Bakanlığı, a.g.e., s.312.

²²⁸ Soysal, a.g.m., s.153.

²²⁹ *Hakimiyet-i Milliye*, 27.01.1934 s.1.

²³⁰ Gönülbol, a.g.e., s.102.

İkinci madde: Taraflar bu antlaşmada gösterilmiş olan çıkarlarını bozabilecek olasılıklar karşısında alınacak tedbirler konusunda aralarında görüşmeler yapmayı yükümlenir. Onlar bu Paktı imzalamamış olan herhangi bir başka balkan ülkesine karşı birbirine önceden haber vermeksizin hiçbir siyasal eylemde bulunmamaya ve öteki bağıtlı tarafların izni olmaksızın herhangi bir başka Balkan ülkesine karşı siyasal hiçbir yükümlülük altına girmemeyi garanti etmekteydi. Üçüncü madde: Bu Pakt, tüm bağıtlı devletlerce imzalanır imzalanmaz yürürlüğe girecek ve olanaklı en kısa zamanda onaylanacaktır. Antlaşma katılma isteği bağıtlı taraflarca olumlu biçimde incelenmek üzere her Balkan ülkesine açık bulunacak ve bu katılma imzacı öbür devletlerin onaylarını bildirmeleri üzerine geçerli olacaktır.”²³¹

Balkan Antantı, adı geçen devletlerin siyasi, kültürel ve sosyal alanlarda işbirliği yapmaları öngörmesinin ötesinde, balkanlarda mevcut toprak düzenini devam ettirmeyi amaçlanmıştır. Bu dört devlet imzaladıkları pakt işle sınırlarını karşılıklı olarak garanti altına alıyorlar ve birbirlerine danışmadan herhangi bir Balkan devleti ile birlikte bir siyasal harekette bulunmamayı veya bir siyasal antlaşma yapmamayı taahhüt ediyorlardı.²³²

Balkan Paktı'nın imzalanması ile ilgili olarak Yunus Nadi 10 Şubat 1934 tarihinde Cumhuriyet Gazetesi'ndeki makalesinde şu yorumu yapmıştır.

“Belgrat'ta kesin metni geçen hafta parafe edilmiş olan balkan paktı dört devlet dış ileri bakanları arasında dün Atina'da imzalanmıştır. Hadise-i barış adına atılmış olumlu ve ciddi bir adım olarak selamlamak lazımdır. Daha düne kadar barışı tehdit eden bir barut fiçisi görünümünde olan Balkanların bu gün bütün dünyaya barış modeli sayılacak bir çehre ile görülmesi hiç şüphe yok ki her tarafta büyük bir alaka ve sempati ile karşılanacaktır.”

Atatürk, 1 Kasım 1934 tarihinde TBMM'nin Dördüncü Dönem Toplanma Yılıni açış konuşmasında Balkan Paktı ile ilgili olarak şunları söylemiştir:

“Balkan Antlaşması, Balkan devletlerinin birbirlerinin varlıklarına özel saygı beslenilmesini göz önünde tutan mutlu bir belgedir. Bunun sınırların korunmasında gerçek bir değeri olduğu besbellidir.”²³³

İki dünya savaşı arasında gerçekleştirilen Balkan Paktı, imzacı devletlerin Balkanlardaki sınırlarını korumak için bu bölgedeki revizyonist devletlere karşı alınmış bir önlem olduğu görülmektedir.²³⁴

²³¹ Soysal, a.g.m., s.155. 1924 uzatma protokolü için bkz: soysal, a.g.e., c.I, s.264-272

²³² Gönübol ve Sar, a.g.e., s.100.

²³³ *Düster*. 3.Tertip c.XV, s.186. Soysal, a.g.e., s.454-455.

Balkan Paktı 1935 ve 1936 yıllarında uluslar arası arenada kendini göstermiştir. 1935 yılında İtalya'nın Habeşistan'a saldırması üzerine üye devletler Milletler Cemiyeti meclisi kararına uyarak İtalya'ya karşı uygulanan ekonomik ambargoya birlik halinde katılmışlardır. 1936 yılında I. Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nde Türkiye'ye diplomatik destek sağlanmıştır.²³⁵

4.7. BALKAN PAKTININ SONA ERMESİ

Balkan Paktı ile oluşan olumlu hava 1936'dan itibaren Avrupa'da siyasi buhranların şiddetlenmesi Berlin- Roma mihverinin ağır basması sonucu dağılacak ve balkanlar ateş çemberinin içine düşecektir. Bu durum özellikle 1937'den itibaren belirgin bir hal almıştır.²³⁶

Balkan Paktı'nın zayıflama nedenleri arasında ilk görüşmelerin yapıldığı günlerde gizli bir protokolün imzalanması etkili olmuştur. Buna göre, taraflardan biri balkan olmayan bir devlet tarafından saldırıya uğrar ve bir balkan devleti de saldırgana yardım ederse, diğer taraflar bu balkanlı saldırgana karşı birlikte savaşa gireceklerdi fakat bu protokol üzerine Türkiye, bir Rus-Romen savaşında Romanya'ya yardım etmeyeceğini Sovyet Rusya'ya bildirmiş ve Yunanistan'da bu protokolün kendisini İtalya ile bir çatışmaya götürmeyeceği hususunda rezerv koymuştur.²³⁷

Yugoslavya'nın Bulgaristan ile 24 Ocak 1937 tarihinde Ebedi Dostluk Antlaşması imzalaması, 25 Mart 1937 tarihinde de İtalya ile bir antlaşma yapması, Yugoslavya'nın Balkan Paktı'ndan koptuğunu göstermekteydi. Bu antlaşmalar Balkan Paktı'nı epeyce sarsmıştır.²³⁸

Balkan Paktı'nı karşılaştığı bu sarsıntıyı gidermek için başbakan İsmet İnönü ve Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras, 1937 yılında Balkan ülkelerini ziyaret etmişlerdir.²³⁹

²³⁴ Soysal, a.g.e., s.459.

²³⁵ *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri. c.I, s.396. Atatürk'ün Milli Dış Politikası, c.II, s.60.*

²³⁶ Soysal, a.g.m., s.215.

²³⁷ Gönülbol ve Sarı, a.g.e., s.102.

²³⁸ Dışişleri Bakanlığı, a.g.e., s.347.

²³⁹ *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, c.I, (1919-1980). (2002). (Ed.) Baskın Oran, İletişim Yayınları, İstanbul, s.352.*

Balkan Paktı, Bulgaristan'ın revizyonist politikasına set çeken bir gruplaşma idi. Bulgar imzasının tamamlanamaması uluslar arası diplomaside Balkan Paktı'nın elinin zayıf olmasına neden oldu. Gerçek anlamda bir balkan birliği kurulamadığından, İtalya'nın Habeşistan'a saldırısından sonra Milletler Cemiyeti'nin aldığı ekonomik yaptırımları sonuna kadar uygulayan Balkan Paktı devletleri ekonomik açıdan zayıf duruma düşünce herhangi bir önlemden alınamadı. Bu durum ise Balkanlara yönelen Almanya'nın önce ekonomik sonra da siyasi nüfuz elde ederek Balkan Paktı'nın fiilen sona ermesine neden oldu.

Nihayet İtalya'nın gittikçe kuvvetlenmesi Yunanistan'ı da İtalya'ya karşı yumuşak bir tutuma götürmüştür. Sonuç olarak Münih Konferansı ile Çekoslavakya'nın parçalanması Küçük Antant'a son verdiği gibi Balkan Paktı'nı da parçalamıştır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

BULGULAR VE TARTIŞMA

5.1.BULGULAR VE TARTIŞMA

Konumuzla ilgili yazılmış çok sayıda kaynak bulunmaktadır. Konu incelemesine başlarken ilk önce bibliyografya taraması yaptım. Elimde bulunan kaynakları gözden geçirdim. Balkan politikasından çıkış noktası olarak aldığım kitap; Mehmet Gönlübol – Cem Sar’ın yazdıkları “Atatürk ve Türkiye’nin Dış Politikası” isimli kitap olmuştur. Başvurduğum kaynakların birçoğu temel kaynak olarak “Türk Dış Politikasında 50. Yıl: Cumhuriyetin İlk On Yılı ve Balkan Paketi (1923-1934)” adlı kitabı kullanmışlardır. Kaynakların çok olması araştırma için kolaylık sağladı. Çünkü; araştırmada size kaynak çeşitliği sağlayıp elinizi kuvvetlendiriyor. Zorluk meydana getirdi. Çünkü; kaynak bolluğu içerisinde konumuza direk temas etmeyen, konuyu fazla dağıtan bilgileri ayıklamanız gerekiyor.

Bulduğum ilin (Adana) büyük merkezlere ve kütüphanelere uzak oluşu karşılaştığım diğer bir zorluktur. Konumuza ait kaynakların daha geniş ve detaylı kaynak taraması yapmak için Ankara’ya gittim. Burada Milli Kütüphane, Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi ve Gazi Üniversitesi Kütüphanesinde incelemelerde bulundum. Toparladığım kaynaklar dönemlerine göre ayırdım. 1923-1930 ve 1930-1938 dönemlerine göre ayırdığım kaynakları ilgili olduğu balkan ilkelerine göre sınıflandırdım. (Yunanistan, Bulgaristan, Yugoslavya, Romanya, Arnavutluk) Kaynakları okuyup inceledikten sonra konumuzla alakalı olan yerleri önce müsvedde kağıda yazdım. Bilgisayara geçmeden önce de anlam bütünlüğü sağlamak, cümle düşüklüklerini gidermek, eksik yanlarını düzeltmek, tekrar eden bilgileri ayıklamak için son bir defa daha okudum.

Araştırma konusunun ilgi alanını oluşturan süre, 15 yıllık bir zaman dilimini kapsamaktadır. Konuyu incelerken, problemlerin çözümünde ve politikaların oluşturulmasında dönemin tarihsel arka planını ve etki alanını gözden uzak tutmaya çalıştım. Konumuzu ilgilendiren siyasi olaylar üzerinde teferruatla durulmuştur. Ancak her olayın derinlemesine irdelenmesine gidilmemiştir. İmparatorlukların parçalanmaya yüz tutması ve buna bağlı olarak Ulus-Devlet sürecinin başlaması ile birlikte balkanlarda oluşan siyasi, etnik, dini, kültürel ayrışma ve zıtlasma, yaşadığımız yüzyıla damgasını vurmuştur. Bu sorunlar, söz konusu olan dönemde balkanların siyasi coğrafyası içinde bulunan Türkiye, Arnavutluk, Bulgaristan, Romanya, Yugoslavya ve Yunanistan'ı yakından ilgilendirmiş, hatta ortak sorunları olmuştur.

SONUÇ

1789 Fransız İhtilalı'nın getirmiş olduğu milliyetçilik akımından etkilenen Balkan devletleri birer birer Osmanlı Devleti'nden ayrılarak bağımsızlıklarını kazanmışlardır.

Birinci Dünya Savaşı sonunda imzalanan antlaşmalar siyasi dengesizlikler oluşturmuştur. Savaşın galipleri Balkanları, politik ve askeri üstünlüklerini yer altı ve yerüstü kaynaklarını sömürmek için kullanmışlardır. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Balkan ülkelerinin sınırları milliyetçilik ilkesi göz ardı edilerek çizildiği için her zaman kaynamaya ve kargaşaya müsaitti. Büyük devletler bu durumu kendi çıkarıcı politikaları doğrultusunda kullanarak, balkan devletlerini kendi güdümünde hareket eden uydu devletler haline getirmeye çalışmışlardır. Bunda da büyük oranda başarılı olmuşlardır.

Mondros Ateşkes Antlaşması ile birlikte Anadolu'da başlayan işgallerin bir sonucu olarak doğan Milli Mücadele Emperyalist devletlere karşı bir başkaldırıydı. Böyle bir ortamda sömürgeci devletlere direniş başlatıldı. İşgallere karşı direniş Mustafa Kemal Paşa liderliğinde Anadolu'da başlamıştır. Bu emperyalist devletlere mücadele eden ve bu mücadele sonucunda bağımsızlığını kazanan tek balkan ülkesi Türkiye idi.

24 Temmuz 1923 Lozan Barış Antlaşması ile bağımsızlığını kazanan Türkiye, Atatürk'ün prensibi olarak barışı benimsemiş ve dış politikanın esaslarını bu prensip üzerine kurmuştur. Türkiye hem Balkan ülkeleri ile hem de Ortadoğu ülkeleri ile bu prensip doğrultusunda bir dış politika izlemiş komşu ülkelerin iç işlerine karışmadığı gibi, bağımsızlıklarına da saygı göstermiştir.

Türkiye'nin barışçı bir politika izlemek için gösterdiği çabalar zaman zaman bazı engellerle karşılaşmıştır. Hatta, Lozan Antlaşması'ndan arta kalan sorunlar,

Türkiye ile bazı komşular arasındaki ilişkilerin dostça gelişmesine uzun bir süre engel olmuştur.

1923-1938 dönemi Türkiye'nin Dış Politikası'nın önemli yanı Atatürk dönemi dış politikası olmasıdır. Türk Dış Politikası'nda bu dönemin ayrı bir yeri, kendine özgü yanı bulunmaktadır. Bu dönemdeki dış politika, özellikle Atatürk tarafından formüle edilerek onun gözetiminde uygulanmıştır. Atatürk'ün dış politikası, yirminci yüzyılda siyasi ve iktisadi bağımsızlık savaşına giren ülkeler halkına büyük devletler karşısında küçük devletlerin de eşit haklar temin edebileceklerini göstermiştir.

Türkiye'nin 1923 sonrasındaki dış politikasını Lozan Antlaşması'ndan arta kalan sorunlar oluşturdu. Türkiye Lozan antlaşmasından sonra balkan devletleri ile güvenlik, ekonomi ve işbirliği temelli ikili antlaşmalar yapmıştır. Bu amaçla Türkiye; Yunanistan ile sorunlarını (patrikhane ve nüfus mübadelesi) büyük ölçüde halletmiş, 1930'lu yıllarda dostluk içerisinde devam etmiştir. Bulgaristan ile "askıda kalmış sorunlar" çözülmüş, Arnavutluk, Romanya ve Yugoslavya ile de dostluk antlaşmaları imzalamıştır.

Balkanlarda revizyonist politika amacı güden Bulgaristan, Almanya ve İtalya'nın ileride meydana getireceği tehlikeyi önceden sezinleyen Türkiye, balkanlarda revizyonist devletlere karşı güç birliği oluşturmak ve denge unsuru olmak amacı ile pakt kurulması fikrini öne sürmüştür. Bu pakt fikrini hayat geçirmek için Türkiye, diğer balkan devletleri arasında siyasi anlamda mekik diplomasisi dokumuştur. Bu doğrultuda 6-10 Ekim 1930'da Atina'da Birinci Balkan Konferansı, 20-26 Ekim 1931'de İstanbul'da İkinci Balkan Konferansı, 23-26 Ekim 1932'de Selanik'te toplanan Üçüncü Balkan Konferansı ve 5-11 Kasım 1933'te Selanik'te toplanan Dördüncü Balkan Konferansı'nın ardından; 9 Şubat 1934'te; Türkiye, Yunanistan, Romanya ve Yugoslavya arasında Balkan Paktı imzalanmıştır.

Bu oluşum İkinci Dünya Savaşı'na kadar barış ortamının yerleşmesine katkı sağlamıştır. Bu Pakt ile Türkiye batı sınırlarını revizyonist devletlere karşı güvence altına almış oluyordu. Şu gerçeği de atlamamak lazım; Bulgaristan'ın pakta dahil olmaması, Yunanistan'ın İtalya'ya, Türkiye'nin de Sovyetler Birliği'ne çekince koyması balkan paktının caydırıcılığını azaltmaktaydı.

Demokratik olmayan rejimler tarafından yönetilen Balkan ülkeleri İkinci Dünya Savaşı'nın ezici ve yok edici şartları altında kalmışlardır. İkinci Dünya Savaşı dışında kalmayı başaran Türkiye, Balkan ülkelere yardım elini uzatmaktan da geri durmamıştır. İkinci Dünya Savaşı Balkan Paketi'ni ortadan kaldıran bir gelişme olmuştur.

Tarihsel sorumluluğu, jeopolitik duyarlılığı ve Balkanlar'da yaşamakta olan Türk-Müslüman toplulukların varlığı, Türkiye'yi bölge sorunlarının içerisine kolayca çekmektedir. Bölgesinde önemli bir güç olan Türkiye Cumhuriyeti'nin geleneksel barışçıl politikasından sapmayarak, aktif bir dış politika izlediği söylenebilir.

Görülüyor ki Türkiye bulunduğu stratejik konumdan dolayı bölgesel barışı sağlamak için elinden gelen her olumlu adımı atmıştır. Bölgesel barışı sağlamlaştırmak isteyen Türkiye, dış politikada Mustafa Kemal Atatürk'ün "yurtta sulh, cihanda sulh" prensibine esas almış ve bu doğrultuda bir politika izlemiştir.

KAYNAKLAR

- Akşin, A.(1999). *Atatürk'ün Dış Politika ilkeleri ve Diplomasi*. TTK. Ankara, s.2450.
- Akşin, S. (1999). *Atatürk'ün Dış Siyaset Modeli Çağdaş Türk Diplomasisi 200 Yıllık süreç*. TTK Yayınları, Ankara, s.276.
- Akşin, S. ve Fırat, M. (1993). *İki Savaş Arası Dönemde Balkanlar*, obiv yayınları, İstanbul,
- Algün, S.(1986). *Birkaç Amerikan kaynağından Türk-Yunan Mübadele Sorunu*. 3. Askeri Tarih semineri bildirileri, Tarih boyunca Türk-Yunan ilişkileri(20 Temmuz 1974'e kadar.) Genelkurmay Basımevi, Ankara, s.241.
- Alp, İ.(1990). *Belge ve Fotoğraflarla Bulgar Mezalimi(1878-1989)*. Trakya Üniversitesi Yay. Ankara, s.1.
- Altuğ, Y.(1981). *Atatürk'ün Dış Politikası*. Uluslar arası Atatürk Konferansı Tebliğleri, Başkent üniversitesi yayını, İstanbul, s.488-489.
- Aram, A. (1975). *Balkan Harbi, Tarihi*. Zuben Biberyan(çev.). Aras Yayınları, İstanbul, s.8.
- Aras, T. (2003). *Atatürk'ün Dış Politikaları*. Kaynak Yay. İstanbul, s.135.
- Aras, T.(1935). *Lozan İzlerinde 10 yıl*. Akşam matbaası, İstanbul, s.95.
- Aras, T.(1945). *Görüşlerim*. Tan Basımevi, İstanbul, s.47.
- Armaoğlu, F.(1973). *Siyasi Tarih(1789-1919)*. Alkım Yayınevi, Ankara, s.645.
- Armaoğlu, F.(1987). *20. YY. Siyasi Tarihi, (1914-1980)*. İşbankası, Ankara, s.326.
- Armaoğlu, F.(1989). *Atatürk'ün Dış Politika İlkeleri*. Atatürk'ün Ölümünün 50. Yıl Sempozyumu. (31 Ekim- 1 Kasım 1988). Ankara, s.164.
- Atatürk'ün Milli Politikası*. C.2, s.173-182.
- Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri.(1918-1937)*. (1961) C.3 ,Türk İnkılap Enstitüsü, s.58
- Balkan Antantı her zaman daha kuvvetlidir.*Cumhuriyet.*,(14 Nisan,1937).
- Barlas, D.(1999). *Türkiye'nin 1930'lardaki Balkan Politikası. Çağdaş Türk Diplomasisi, 200 yıllık süreç*. İsmail Soysal, (Ed.). TTK Yayınları, Ankara, s.361.

Barlas, D.(2000). *Atatürk Döneminde Türkiye'nin Balkan Politikası içinde Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası*. (Der.), Azmi Süslü, Ankara, s.161.

Bayur, Y.(1997). *Türkiye Devletinin Dış Siyasalı*. TTK Basımevi, 5. Baskı, Ankara, s.176.

Bıyıklıoğlu, T. (1992). *Trakya'ya Milli Mücadele. C.1.* 3. Basım, TTK Yay. Ankara, s.465

Burçak, R.(1981). *150 yıllık Türk-Yunan İlişkilerinin Düşündürdükleri*, Prof. Dr. Ahmet Şükrü Esme'ye Armağan, AÜSBF Yayınları, Ankara, s.33.

Cemil, T.(1995). Romen-Türk dostluğunun tarihi temelleri. *Yeni Türkiye*, Mart-Nisan, s.302.

Cumhuriyet , sayı no: 2727,(9 Kanun-i evvel 1931) s.3.

Cumhuriyet sayı no:2663;(5 Teşrinievvel 1930), s.1.

Cumhuriyet(15 Eylül,1931), s.1.

Cumhuriyet, (14 Ekim,1930), s.11.

Cumhuriyet,(13 Nisan, 1937).

Cumhuriyet,(17 Ekim,1935), s.4.

Cumhuriyet,(19 Ekim,1931), s.2.

Cumhuriyet,(25 Ekim,1932), s.1.

Cumhuriyet,(26 Ekim,1932), s.3.

Cumhuriyet,(26 Ekim,1932), s.4.

Cumhuriyet,(5 Ekim,1930), s.3.

Cumhuriyet.(30 birinci teşrin,1936).

Cumhuriyet,(18 Mayıs, 1937), s.3.

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü.(2002). *Belgelerle Mustafa Kemal Atatürk ve Türk- Bulgar İlişkileri(1913-1938)*. Ankara , s.521.

Düstur, 3. Tertip, c.14. s.258-261.

Düstur, 3. Tertip, c.XV, s.189-195.

Düstur, 3. Tertip, c.XV, s.199-207.

Düstur, c.8,

Düstur. 3. Tertip, c.XV, s.185-186.

Düstur. 3. Tertip, cilt. XVII, s.129-149.

Düstur. 3. Tertip. C-6. S.203-218.

Düstur. C.15,

Ercan, Y.(1990). Balkan Türkleri ve Bulgar. *Belleten* C.IV, Sayı;209,s.300.

Eroğlu, H.(1987). Türk-Bulgar İlişkileri ve 18 Ekim 1925 Tarihli Dostluk antlaşması. *Belleten*, C. XXI. Sayı 201, s.1339.

Esmer, A.(1953).*Siyasi Tarih(1919-1939)*. SBF Yayınları, Ankara, s.269.

Fırat, M. (2002). *Yunanistan'la ilişkiler, Türk Dış Politikası, (1919-1980)*. (Ed.) Baskın Oran, İletişim Yayınları, İstanbul. S.335-336.

Gazel, Ş.(1994). *1930'lu yıllarda Türk-Yunan ilişkileri, II. Dünya Savaşı arasında Avrupa ve Balkanlar*. Aybay vakfı. İstanbul. s.188.

Genel Kurmay Ateşe Başkanlığı.(2006). *Tarihte Türk Romen İlişkileri*, Genel Kurmay Basımevi, Ankara, s.145.

Genel Kurmay Başkanlığı.(1985). *Türk-Yunan ilişkileri ve Megali İdea*. Kültür ve Turizm Bakanlığı yay., Ankara, s.111

Gönlübol, M ve Küçükkoğlu, Ö. (2000). *Atatürk Dönemi Türk Dış Politikasına Genel Bir Bakış*. Berra Türkdoğan (Haz.), AAM Yay. Ankara, s.182.

Gönlübol, M ve Sar, C. (1997). *Atatürk ve Türkiye'nin Dış Politikası (1919-1938)*. AAM Yayınları, Ankara, s.145-146.

Gönlübol, M. Vd. (1989). *Olaylara Türk Dış Politikası(1919-1973)*. Aklın yayınları. Ankara, s.63.

Guboğlu, M.(2003). *Yeni Roman Belgelerine Göre büyük Atatürk, Dr. İbrahim Temo ve Romanya*. 5. Uluslar arası Atatürk kongresi 8-12 aralık, c.I, Ankara, s.371.

Gürel, Ş.(1990). Türk Dış Politikası(1919-1945). *Cumhuriyet Dönemi Türk Ansiklopedisi, cilt.2*, İletişim Yay. İstanbul, s.552.

Gürkan, İ. (1997). *Jeopolitik ve Stratejik yönleri ile Balkanlar ve Türkiye-Balkanlar*, İstanbul, Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri vakfı, s.261-264

Gürün, K.(1984). *Türk –Yunan ilişkileri ve Lozan anlaşması*. Atatürk Türkiye'sinde Dış Politika Sempozyumu, 24 Ekim 1983, İstanbul, s.41

Hakimiyet-i Milliye, (18 Temmuz, 1933), s.1.

Hakimiyet-i Milliye, 11.11.1933, s.1.

Hakimiyet-i Milliye, 19 Teşrinievvel, 1925 s.1.

Hakimiyet-i Milliye, 25.11.1933, s.3.

Hakimiyet-i Milliye, 27.01.1934, s.1.

Hakimiyet-i Milliye,(17 Haziran,1930), s.1.

Hakov, C.(1999). *1925 Bulgar-Türk dostluk Anlaşması ve iki ülke arasında "askıda kalmış" sorunların çözümü*, 12. Türk Tarih Kongresi, 12-16 Eylül 1994, c.VI, TTK Yay. Ankara, s.1373-1376.

Hatipoğlu, M.(1997). *Yakın Tarihte Türkiye'ye ve Yunanistan (1923-1954)*. Siyasal Kitabevi. Ankara. S.47.

Irmak, S.(1987). Atatürk'ün Dış Politika İlkeleri. *AAM Dergisi*, sayı.9, c.III, s.77.

Işık, S. (1968). *Tarih Boyunca Türk- Yunan ilişkileri ve Etnik-Eterya*. Kitapçılık Yay. İstanbul, s.24.

İlhan, S.(1999). Balkanların Gelişen Jeopolitiği. *Türk Kültürü*, Sayı.130. Ankara, s.77.

İnalçıl, H. (1993). *Türkler ve Balkanlar*. OBİV Yayınları, İstanbul, s.3.

İnan, A.(1968). Balkan Antantı(1934). *Bellekten*, 32(126):286-291.

Karahasan, M.(1994). *M.Kemal Atatürk'ün Barış Felsefesi ışığı altında Türkiye-Yugoslavya Dostluk ilişkileri*. 11. Türk Tarih Kongresi, C. VI, TTK Yay. Ankara. S.2546.

Kurat, Y.(1986). *Yunanistan'ın Küçük Asya Macerası, 3. Askeri Tarih Semineri Bildirileri, Tarih Boyunca Türk- Yunan İlişkileri (20 temmuz 1974'e kadar)*. GenelKurmaya Basımevi, Ankara, s.407-417.

Meray, S. (1969). *Lozan Barış Konferansı tutanaklar, Belgeler*, Tarkım 2, c.II, AÜSBF Yay. Ankara,

Mumcu , A.(1998). *Tarih Açısından Türk Devriminin Temeller ve Gelişimi*, İnkılap Kitabevi. İstanbul, s.112.

Özgiray, A.(1995). Türk- Bulgar Siyasi İlişkileri(1920-1938). *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih İncelemeleri Dergisi*, Sayı X, s.55.

Özgiray, A.(1999). Türkiye-Yugoslavya İlişkileri(1920-1938). *İzmir Tarih İncelemeleri Dergisi* 4(2):11

Öztürk, K. (1968). *Türkiye Cumhuriyeti ve Programları*. Ak Yayınları, İstanbul. S.111-112.

Sarınay, Y.(2005). *Osmanlı Devleti'nin Bulgaristan'ın Bağımsızlığını Tanıması ve Türk-Bulgar ilişkilerinin gelişmesi(1908-1914)*. Uluslar arası Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Türk-Bulgar ilişkileri Sempozyumu, 11-13 Mayıs, Eskişehir, s.134.

Selek. S.(1976). *Anadolu İhtilali*. Ak yay. İstanbul, s.395.

Sofuoğlu, A.(1996). *Fener- Rum Patrikhanesi ve siyasi Faaliyetleri*. Turan Yayınları. İstanbul, s.334.

Sonyel, S. (1991). *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika*, TTK Yay. Ankara, s.290

Soysal, İ. (1984). *Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları (1920-1945)*. C.1, TTK yayınları, Ankara, s.15-16.

Soysal, İ.(1985). *Balkan Paktı(1934-1941)*. Yusuf Hikmet Bayur'a Armağan. TTK basımevi, Ankara, s.131.

Şahin, M.(1999). *Fener Patrikhanesi ve Türkiye*. Ağaç Yay. İstanbul. S.59.

Şimşir, B. (1986). *Bulgaristan Türkleri(1878-1985)*. Bilgi Yayınevi, Ankara, s.43.

Şimşir, B.(1981). *Atatürk'ten Elçi Ruşen Eşref Ünaydın'a Yönerge*. Prof. Dr. Ahmet Şükrü Esmer'e Armağan. Ankara, s.300

Şimşir, B.(1993). *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*. C-1, TTK Yay. Ankara, s.499.

Şimşir, B.(2001). Türkiye- Arnavutluk ilişkileri, *Büyükelçilik Anıları(1985-1988)*. ASAM Yay. Ankara, s.337.

T.C. Dışişleri Bakanlığı Araştırmaları Siyaset Planlama Genel Müdürlüğü.(1973). *Türkiye Dış <politikasında 50 yıl: Cumhuriyetin ilk 10 yılı ve Balkan Paktı(1923-1934)*. Ankara, s.194.

Tutarlı, İ.(1999). *İkinci Dünya Savaşı arasındaki dönemde Atatürk ve modern Türkiye'nin Bulgaristan parlamentosunda değerlendirilmesi*. Atatürk ve modern Türkiye Uluslar arası konferans, Ankara, s.143.

Türkiye Dış Politikalarında 50 yıl: *Montreux ve Savaş Öncesi yılları (1935-1939)*. S.30.

Ünal, S.(1989). Atatürk'ün balkanlardaki Barışçıl Politikası. 9. *Türk Tarih Kongresi(21-25 Eylül 1983)*, c.3, TTK Yay. Ankara, s.198.

Vakit, 17 şubat 1924, s.2, 20 şubat 1994, s.2.

Yerasimos, S. (1995). *Milliyetler ve sınırlar, balkanlar, Kafkasya ve Ortadoğu*. Tekeli, ş(çev), iletişim yayınları, İstanbul,

Yugoslavya Başvekilinin Ankara'yı ziyareti ve neticeleri. *Akşam*.(1 Teşrinisani,1936).

Ek-2

Ankara, 1 Kasım 1930

RESMİ TEBLİĞ

K.Venizelos ve M.Michalakopoulos Cumhuriyet hükümeti tarafından kendilerine yapılmış olan davate icabetle Ankara'ya gelerek bay gün kaldılar ve Cumhuriyet bayrağı resimlerine iştirak ettiler. İsmet Paşa, Tevfik Rüştü Bey, K.Venizelos ve M.Michalakopoulos arasında teatîl ahkâr vuku buldu. Maddî mesnûl 10 Haziran 1930 tarihli itilafname ile kati surette halledilerek Türk-Yunan münasebatının dostluk ve iştiraki mesnûl tariki salimine girdiği her iki tarafa müşahade edildi.

Şün büyük bir samimiye havası içinde inşa edilen dostluk, biteraflik, uzaşma, hâkem muahademe ile ticaret ve ikamet muahademesi uti için birçok şartlarla dolu olan bu devrenin başlangıcına nişane oldu.

Türk-Yunan devlet idareleri Ankara müskâlematine ahkâm olan müsait ve muvafık zihniyetin Türk ve Yunan milletleri arasındaki münasebatın atisi için pek kıymetli bir manovf zaman olduğunu müşahadade dahi mütebâk kaldılar. İki memleket başvekilleri ile Hariciye Vekilleri mütehabilen her iki tarafın siyasetlerine esas teşkil eden sulh mefkûreî lehine ehemmiyetli bir teminat ihzar eylemiş buldukları kanaatini besliyerek Türkiyenin ve Yunanistanın gerek Balkanlardaki gerek şarkî Akdeniz hayzeindeki iktisadî ve siyasi menfaatlerine tamamen uygun olan takarrûp ve iştiraki mesnûl emrine devam kararlayıldılar.

İki memlekette mevcut ekalliyetlere gelince, bunların etîal ve hareketlerini, vatandaşlarının menfaatlerine uydurmaları ve Türkiye ile Yunanistan arasında tesvîs eden emsîl münasebatın inkişafını hiçbir surette güçleştirmiyerek bir amîlî sükûn olmaları lâzım bulunduğuna düşünmekte keza mütebâk kalındı.

İki memleket arazisinde bazı noktaları» maruz bulunduğu kaçakçılığın menâhâsus bir nakavele ahkî için sükûn olduğu kaşar yakın bir zamanda müzakerata girilmesi de mütebâk edildi.

Yunanistan Başbakanı E. K. Venizelos'un Yunanistan Dışişleri Bakanı M.Michalakopoulos ile birlikte Ankara'ya yapmış oldukları resmi ziyaret sonunda neşrolunan 1 Kasım 1930 tarihli resmi bildirim metnidir.

Ek-3.1

*24/1 Les Comités belges
 Exp. St. Roussel
 27 rue Louisa
 Athènes, le 12 Janvier 1936*

PRE 1934

J.P.

Monsieur le Président,

Pendant près de sept siècles tout le Proche-Orient et une grande partie de l'Europe centrale fut le théâtre de guerres sanglantes. L'empire Ottoman et le régime absolutiste des Sultans en fut la cause principale.

L'assujettissement de peuples chrétiens, les guerres religieuses de la Croix contre le Croissant qui en résultèrent fatalement, et les insurrections successives de tous ces peuples aspirant à leur affranchissement, créaient un état de choses qui devait demeurer comme une source constante de périls tant que l'Empire Ottoman conservait l'empreinte qu'y avaient donnée les Sultans.

L'instauration de la République Turque en 1922, lorsque le mouvement national de Moustapha Kemal Pacha triompha de ses adversaires, mit définitivement fin à cet état d'instabilité et d'intolérance.

Monsieur le Président du Comité
 du Prix Nobel du Storting
 Oslo
 Norvège

Ek-3.2

Rarement, en effet, fut réalisé en si peu de temps un changement aussi radical dans la vie d'une nation.

À un empire en déclin, vivant sous un régime théocratique où la notion du droit et de la religion se confondaient, se substitua un état national et moderne, plein de vigueur et de vie.

Sous l'impulsion du grand réformateur, Moustapha Kemal Pacha le régime absolutiste des Sultans fut aboli, et l'état devint franchement laïque. La nation toute entière s'élançait vers le progrès, ambitieuse, à juste titre de figurer à l'avant garde des peuples civilisés.

Malgré le mouvement pour la consolidation de la paix marcha de pair avec toutes les réformes intérieures qui donnèrent son aspect actuel au nouvel état éminemment ethnique de la Turquie. En effet la Turquie n'hésita pas d'accepter loyalement la perte de provinces habitées par d'autres nationalités et, franchement satisfaite de ses frontières ethniques et politiques, ainsi définies par les traités, elle est devenue un vrai pilier de la paix dans le Proche Orient.

C'est nous autres Grecs, que des luttes sanglantes tirèrent pendant de longs siècles en état d'antagonisme continu avec la Turquie, qui eûmes les premiers l'occasion de ressentir les effets du changement profond survenu dans ce pays, successeur de l'ancien Empire Ottoman.

Ayant, dès le lendemain de la catastrophe d'Assis Mineurs discerné la possibilité d'une entente avec la Turquie régénérée issue de la guerre comme état national, nous lui tendîmes la main qu'elle accepta avec sincérité.

De ce rapprochement pouvant servir d'exemple quant aux pos-

Ek-3.3

- 3 -

sibilités d'entente même entre des peuples que les plus graves divergences ont divisé, lorsque ceux-ci se laissent pénétrer du désir sincère de la paix, il n'est résulté que des bienfaits tant pour les deux pays en cause, que pour le maintien de l'ordre pacifique dans le Proche Orient.

Or l'homme à qui cette contribution précieuse à la cause de la paix est due est bien le Président de la République Turque Moustapha Kemal Pacha.

J'ai donc l'honneur en qualité de chef du Gouvernement Hellénique en 1930, lorsque la signature du pacte Gréco-Turc marqua une ère nouvelle dans la voie du Proche Orient vers la paix, de poser la candidature de Moustapha Kemal Pacha à l'insigne honneur du prix Nobel pour la Paix.

Veillez agréer, Monsieur le Président, l'assurance de ma plus haute considération,

(E.K. Venizelos)

Yunanistan Başbakanı E. K. Veniselos'un Türkiye Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'i Nobel Barış Ödülüne aday göstermek üzere Oslo Nobel Ödülü Komitesi Başkanlığına Yazmış Oldukları, 12 Ocak 1934 Tarihli mektubun sureti.

Ek-4

Cumhuriyet 40

Mısak Kimsenin Aleyhinde Değildir!

Çok önce Bulgaristan'da Romanyanın da Türk-Yunan mısakına karşı oldukları hakkında hiçbir fikir alınmadığını söyledi

İsmet Paşa bu akşam Ankara'dan hareket ediyor

İsmet Paşamın Yunanistan'da Bulgaristan'la mısakın imzalanması için İstanbul'da olduğu haber veriliyor

Yunanlı dostlarımız dün İstanbul'dan ayrıldılar

Tezaburalla teyyin edilen M. Caidaris muharririnin öncün Türk milletini bir daha selamlarına değil

Tütün konferansı dün son celsesini aktetti

Dünya tütün pazarı için Yunan Kocalet Nazarı M. Prazmazoglunun gazetesine beyanatı

İtalyanları da, Bularları da mağlup ettik

Serbat güreş müsabakasında beş gabbeyt kazandı; futbolda da Bulgarları 3 - 2 yendik

Bulgarlar misaktan memnun olmadılar mı?

Zora gazetesi, mısakın, Bulgaristanın Aklence çıkmasına büyük bir mem teklif ettiğini yazıyor

Medan Caidaris buldukları 1000 lira tutarında

Aklence 17.000 - 18.000 - 19.000 - 20.000 - 21.000 - 22.000 - 23.000 - 24.000 - 25.000 - 26.000 - 27.000 - 28.000 - 29.000 - 30.000 - 31.000 - 32.000 - 33.000 - 34.000 - 35.000 - 36.000 - 37.000 - 38.000 - 39.000 - 40.000 - 41.000 - 42.000 - 43.000 - 44.000 - 45.000 - 46.000 - 47.000 - 48.000 - 49.000 - 50.000 - 51.000 - 52.000 - 53.000 - 54.000 - 55.000 - 56.000 - 57.000 - 58.000 - 59.000 - 60.000 - 61.000 - 62.000 - 63.000 - 64.000 - 65.000 - 66.000 - 67.000 - 68.000 - 69.000 - 70.000 - 71.000 - 72.000 - 73.000 - 74.000 - 75.000 - 76.000 - 77.000 - 78.000 - 79.000 - 80.000 - 81.000 - 82.000 - 83.000 - 84.000 - 85.000 - 86.000 - 87.000 - 88.000 - 89.000 - 90.000 - 91.000 - 92.000 - 93.000 - 94.000 - 95.000 - 96.000 - 97.000 - 98.000 - 99.000 - 100.000

Ek-5

CUMHURİYET, 22 EYLÜL 1933

Ek-6

CUMHURİYET, 23 EYLÜL 1933

Ek-7

HAKİMİYETİ MİLLİYE, 10 MAYIS 1933

HAKİMİYETİ MİLLİYE, 29 İKİNCİTEŞRİN 1933

Ek-9

Milliyet
Türkiye Cumhuriyeti'nin Millî Gazetisi

10 ŞUBAT 1934

Balkan misakı dün Atınada imzalandı

Heyeti vekile dün akşam Çankayada Gazi Hz. nin riyasetinde toplandı

Yollarımız Yapılmıyın, Fakat nasıl?

AKADEMİ FAKAT...
Yollarımız yapılmıyın, fakat nasıl? Bu soruya cevap bulmak için Akademi heyeti, dün akşam Çankaya'da Gazi Hz. nin riyasetinde toplandı. Heyet üyeleri, yollarımızın yapılması için gerekli tedbirleri almaya karar verdiler. Heyet başkanlığına Gazi Hz. nin seçildiği görüldü.

Doğru Yanan Cimbiriyetinün Öncüsü gitti

AKADEMİ FAKAT...
Doğru Yanan Cimbiriyetinün Öncüsü gitti. Akademi heyeti, dün akşam Çankaya'da Gazi Hz. nin riyasetinde toplandı. Heyet üyeleri, yollarımızın yapılması için gerekli tedbirleri almaya karar verdiler. Heyet başkanlığına Gazi Hz. nin seçildiği görüldü.

Pariste nihayet sükun avdet etmiş bulunuyor

M. Doumergue'nin teşkil edeceği kabine dün akşam yukarı hazırları etti.
Pariste nihayet sükun avdet etmiş bulunuyor. M. Doumergue'nin teşkil edeceği kabine dün akşam yukarı hazırları etti.

İmza Akademi sarayında merasimle yapıldı

Yunan Başvekilî, hükümet erkânı, ekîler imza merasiminde hazır bulundular.

Talebe harîçteki başka teşekküllere giremeyecek

Ders haricindeki ibtiyâçları temin için bir gençlik teşkilâtı yapılıyor.

Kazalar neden oluyor?

Turing Klüb tecrübelerden çıkarıldığı neticelerle Belediyaya mühim tavsiyelerde bulunuyor.

Beşiktaş devre birincisi

Dün Beşiktaş 2-1 Beşiktaş ve İttihatî spor, Yafa Kumkayı 1-0 yendiler.

Yafa Kumkayı 1-0 yendiler

Beşiktaş devre birincisi. Dün Beşiktaş 2-1 Beşiktaş ve İttihatî spor, Yafa Kumkayı 1-0 yendiler.

Beşiktaş devre birincisi

Dün Beşiktaş 2-1 Beşiktaş ve İttihatî spor, Yafa Kumkayı 1-0 yendiler.

Yafa Kumkayı 1-0 yendiler

Beşiktaş devre birincisi. Dün Beşiktaş 2-1 Beşiktaş ve İttihatî spor, Yafa Kumkayı 1-0 yendiler.

ÖZGEÇMİŞ

Orhan Elhan 1983 yılında Adana’da doğdu. İlk ve ortaöğrenim Adana’da tamamladı. Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi tarih Bölümü’nden 2007 yılında mezun oldu. yüksek Lisans derecesini 2012 “1923 – 1938 Atatürk Dönemi Balkan Politikası” konulu tezi ile Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı’ndan aldı.

VITAE

Orhan Elhan was born in Adana in 1983. He received his primary and secondary education in Adana. He graduated from Gazi University Faculty of Education Department of History in 2007. He received a master’s degree with thesis about Balkan policy of the Ataturk period (1923-1938) from Gaziantep University School of Social Sciences Department of History, in 2012